

SVENSK ORGAN FÖR FINLANDSSVENSKT BILDNINGARBETE BYGDEN

Nummer 5/2011 • Pris 2 e

Bo Carpelan
Ralf Långbacka
Vivica Bandler

Carl Ludvig Engel
Bokbranschen i omvandling
Bokmässan i Helsingfors
Bokkalaset i Ekenäs
Projektkören Exaudio
Odensholm
Reitz hemmuseum

Pärm:

En stor utställning som hyllar arkitekten Carl Ludvig Engel pågår 12.1–29.1.2012 i kulturhuset G18. Foto: Rabbe Sandelin.

Enskilda storsäljande böcker räcker inte för att rädda bokbranschen, där den interna konkurrensen hårdnat. **VILLE RAUVOLA** på sidan 10.

Alla röster är avgörande för slutresultatet, det går aldrig att gömma sig i en större stämma om man har en lite sämre dag. Projektkören **EXAUDIO**, sidan 30.

»De flesta Carpelanböckerna i min bokhylla har jag gett mig själv som julgåva. Jag har väntat med att öppna boken tills de övriga familjemedlemmarna gått till sängs. Det har varit en kär ritual att ensam i julnatten slå upp min nya bok och möta texten i skenet från julgransljusen.»

TOVE FAGERHOLM OM BO CARPELAN'S LITTERATUR, SIDAN 32

SFV:s nya strategi –fokusera, prioritera, konsolidera och professionalisera.....	6
Ville Rauvola: Bokbranschen står inför omvälvningar.....	10
Stor utställning hyllar Carl Ludvig Engel.....	14
Lauri Reitz – byggmästare och manisk samlare.....	18
Nytt från Studiecentralen.....	21
Facetter ur De tusen berättelsernas mässas.....	22
Skafferiet at Ritz – Nyskapande i traditionell kulturmiljö.....	28
Projektkören Exaudio.....	30
Osynliga dörrar öppnas: Läsarliv med Bo Carpelan.....	32
Två teatermemoarer.....	38
Gustaf Widén: Pojken som älskade böcker.....	42
Levande litteratur på Ekenäs bokkalas.....	44
Odensholm anno 1905 och idag.....	50
Pressvärdinna vid Helsingfors Bokmässas.....	54
Läsbiten: Blad ur höstens arkiv.....	60

Sveriges arbetsmarknadsminister besökte Sveps

Sveriges arbetsmarknadsminister **Hillevi Engström** besökte ungdomsverkstaden Sveps fredagen 11.11 före sitt möte med arbetsminister **Lauri Ihalainen**.

Minister Engström hade bett om att få bekanta sig med en ungdomsverkstad och få en presentation av hur man arbetar med arbetslösa ungdomar i Finland. Under sitt en timmes besök på Sveps presenterades ungdomsverkstäder och uppsökande verksamhet i Finland på nationellt plan.

Minister Engström bekantade sig också med Sveps egen verksamhet. På Sveps bedrivs uppsökande verksamhet och där fungerar två verkstäder; *Start*, som fokuserar på träning av sociala färdigheter, och *Non-Stop*; som fokuserar på arbetsträning, jobbsökning och studieplanering. Sveps är den enda svenskspråkiga ungdomsverkstaden i huvudstadsregionen och betjänar Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla och Kyrkslätt.

De nordiska arbetsministrarna diskuterade gemensamma prioriteringar på sitt möte efter Engströms besök på Sveps, bland annat med fokus på ungdomar. En viktig punkt på mötet var samhällsgarantin, som ska hjälpa unga i risk att hamna i utanförskap.

SFV besökte Åland

I början av november var hela SFV-kansliet undantagsvis stängt då kanslipersonalen med nye kanslichefen **Johan Aura** i spetsen kombinerade en strategiarbetsdag med studiebesök på Åland.

Deltagarna hann få en ordentligt inblick i självstyrelsen och undervisnings- och kulturväsendet på Åland tillsammans med ansvariga myndigheter och tjänstemän. Kulturinslaget bestod av besök på Alandica Kultur & Kongress och Öningebymuseet.

Byråchef **STINA COLÉRUS** (t.h.) på Utbildnings- och kulturavdelningen visade runt i Lagtinget. **JOHAN AURA**, **JOHANNA CARPELAN** och **VIVEKA ÅBERG**.

Avdelningschef **RAINER JUHLIN** (stående) och byråchef **JAN-OLE LÖNNBLAD** (t.h.) berättade om utbildnings- och kulturväsendet på Åland. **STINA COLÉRUS** i mitten.

Besök på Alandica Kultur & Kongress.

Bevingade ord

Richard Lamm:

Julen är den tid då barnen berättar för jultomten vad de vill ha och vuxna betalar det. Underskott är när vuxna berättar för regeringen vad de vill ha och deras barn betalar det.

Tvåspråkiga skolor?

Johan
AURA

Kanslichef, Svenska folkskolans vänner

MARIA WETTERSTRAND, TIDIGARE SPRÅKRÖR för de gröna i Sverige, startade i september en debatt om tvåspråkiga skolor i Finland. Flera debattörer och aktörer hoppade in i debatten utgående från sin egen uppfattning om vad orden "tvåspråkig skola" innebär. Många såg hotbilder, andra såg möjligheter. Någon konsensus om innebörden av orden finns inte i skrivande stund att tillgå, men det kan löna sig att åtminstone försöka slå fast några grundprinciper för den fortsatta debatten.

Wetterstrands ursprungliga inlägg handlade om en i sig intressant observation: Finland har två officiella språk, men tvåspråkiga skolor finns bara i samband med för landet främmande språk, som franska eller ryska. Lagen är entydig: den grundläggande utbildningen sker antingen på finska eller på svenska. Lite senare lät Helsingin Sanomat göra en gallup i huvudstadsregionen där man frågade om föräldrarna är villiga att sätta barnen i tvåspråkiga skolor. 67 procent var av åsikten att det var en god idé.

DEN FINLANDSSVENSKA POLITISKA REAKTIONEN på Wetterstrands inlägg och HS-gallupen var väntad: Status quo är bäst. Reaktionen är förstäelig – förslagen upplevs speciellt på SFP-håll som ett hot mot den svenska skolautonomin. I begränsad mån kan det säkert finnas fog för farhågorna: en del av de som nu önskar tvåspråkiga skolor kan ha en dold agenda där slutmålet är skolor med endast finska som undervisningsspråk.

HS-GALLUPEN ÄR ÄNDÅ VÄRD att inte avfärdas med en gång. Den visar tydligt att det finns familjer som på riktigt upplever sig som tvåspråkiga, och att det finns finskspråkiga som uppriktigt är intresserade av att stöda det svenska inslaget i Finland på ett konkret sätt. Helsingin Sanomats ansvarige chefredaktör Mikael Pentikäinen slår i sitt ledarstick 13.11 huvudet på spiken: Eventuella tvåspråkiga skolor skall aldrig få ersätta möjligheten att gå en enspråkigt finsk- eller svenskspråkig skola, utan skall vara ett alternativ. Tvåspråkiga skolor skulle stärka svenskans ställning, och förbättra den svenska servicen. Också den nordiska dimensionen kunde få en ordentlig puff, skriver Pentikäinen.

FINNS DET DÅ INGA fallgropar i den vackra visionen? Javisst, många saker bör undersökas innan man går vidare. I Finland går det inte officiellt att vara tvåspråkig, man är registrerad antingen som finsk- eller svenskspråkig. Det betyder att elevantalberäkningen och resursfördelningen för eventuella tvåspråkiga skolor blir en svår nöt. En principiell vilja som yttras i en gallup behöver inte alls materialiseras i handlingar när allt kommer till kritan; även t.ex. en kort skolväg spelar in i familjernas skolval.

Det kan också hända att relevantalet skulle minska i de svenska skolorna om svensk- eller tvåspråkiga familjer väljer en tvåspråkig skola i stället för en svensk. Då kan de populistiska kraven på en minskad skolautonomi på svenska få ökad fart. Hur pedagogiken skall utformas och hur inlärningsresultaten skulle påverkas i en tvåspråkig skola är också outrett.

SFV HAR ÄNDÅ EN längre tid talat för att öka goodwillen för det svenska inslaget i Finland. SFV stöder svensklärarna i de finska skolorna med årliga stipendier, och delar ut ett brobygggarpris till personer som med egen insats ökat förståelsen mellan landets två språkgrupper. Vi skall välkomna alla de finsk- och tvåspråkiga som vill stöda det svenska inslaget i Finland, och ta förslagen och visionerna om tvåspråkiga skolor på största allvar. Det viktigaste är att vi vet vad vi talar om, då debatten fortsätter.

SFV:s nya strategi

fokusera, prioritera, konsolidera och professionalisera

PER-EDVIN PERSSON OCH CATHARINA GRIPENBERG

Styrelsen för Svenska folkskolans vänner inledde våren 2011 ett strategiarbete för åren 2011–2015. Arbetet var av nöden då SFV:s verksamhet under de gångna åren utvecklats och diversifierats kraftigt. Avsikten var att beskriva en helhetsbild av SFV:s verksamhet samt avgöra vilka åtaganden som prioriteras med tanke på de resurser föreningen har.

STYRELSEN ANVÄNDE TVÅ HELA arbetsdagar och ett flertal möten under åren 2010 och 2011 till att intensivt diskutera strategin. Resultatet kan sammanfattas i rubrikens ord fokusera, prioritera, konsolidera och professionalisera. Fokusera innebär att verksamheten koncentreras till stadgarnas centrala syftemål. Prioritera betyder att vi måste välja vilka verksamheter vi håller på med och vad vi väljer bort. Konsolidera innebär en vettig förmögenhetsförvaltning och professionalisera att det SFV gör bör göras på högsta professionella nivå. Styrelsen har redan inlett förverkligandet av strategin – t.ex. den planerade fusionen av Schildts och Söderströms förslag är härledd ur strategiarbetet.

I arbetet använde vi oss av en metod som vetenskapscentret Heureka framgångsrikt tillämpat sedan 1997. Den har utvecklats av den amerikanske organisationstränaren Roy Shafer och baserar sig bl.a. på det arbete Jim

Collins med kolleger utfört i USA (Collins & Porras 1994, Collins 2001). En ledande tanke är att en framgångsrik organisation känner sig själv och vet vad den vill. I enlighet med detta användes en stor del av tiden till att definiera SFV:s kärnideologi, huvudsakliga verksamhetsform och våra kärnvärden. I strategiarbetet deltog hela styrelsen, ledningen och de största dotterbolagens chefer.

Kärnideologin

SFV:s kärnideologi sammanfattade vi så här: Vi vill stärka det svenska i Finland genom utbildning, förlagsverksamhet och understöd som en folkrörelse för bildning, kunskap och kultur. Vår vision är att svenskan är en självklar del av den finländska vardagen. Den centrala verksamhetsidén i denna form står i samklang med stadgarnas syftesparagraf och utgör en modern tolkning av densamma.

I arbetet genomgicks dels cen-

trala frågor för SFV och hela koncernen samt centrala frågeställningar för dotterbolagen. I styrelsens arbetsdokument fastslogs även de maximala understöden till de egna dotterbolagen fram till år 2015. Samtidigt underströks det att dotterbolagen bör bli ekonomiskt mer oberoende.

Koncernen och dess synlighet

SFV är en allmännyttig och skattefri förening. Att den skattefria statusen fortsätter är ingen självklarhet, det finns många starka krafter i samhället som önskar att stiftelser i framtiden beskattas. SFV skall inte själv bedriva affärsverksamhet av någon art. All affärsverksamhet utlokaliseras till separata bolag. SFV är även en koncern som bedriver utbildning och kommersiell affärsverksamhet. T.ex. Schildts, Atena, Cityportal, Ab Svenska Rum är kommersiella enheter medan Axxell Utbildning och SSC är ideella,

icke vinstbringande utbildningsenheter. Därför uppgör SFV både ett bokslut för föreningen och ett koncernbokslut.

I vår kommunikation kommer akronymen SFV att användas. Vi kommer att utarbeta en strategi för förstärkande av varumärket. Vår logo och webbplats kommer att förnyas. SFV lyfter alltid fram sina dotterbolag, men dotterbolagen väljer när och med vem de lyfter fram ägaren. Dotterbolagen har länkar till SFV på sina webbplatser.

Styrelsen inför en ny kutym: ett styrelsemöte per år hålls på annan ort än Helsingfors. I november 2011 har styrelsen haft ett möte i Vasa. En plan för den regionala synligheten utarbetas.

Medlemskåren

SFV:s mål är att ha minst 10 000 medlemmar. En kartläggning vi-

sar att SFV har medlemmar i alla åldrar. SFV bör satsa på att få fler yngre att stanna som medlemmar i SFV.

För närvarande lockar SFV nya medlemmar bl.a. genom rabatter för deltagande i Studiecentralens kurser och olika produkter. SFV deltar ibland i Helsingfors bokmässan med målsättningen att informera om SFV och för att rekrytera nya medlemmar. Medlems servicen bör ses över och utvecklas.

Inmutning i det finska Finland

SFV kommer aktivt under de närmaste åren att öka synligheten i det finska Finland. Hittills har vi stött de små svenska skolorna i det finska Finland, svensklärarna i finska skolor samt olika projekt som Svenska.nu.

SFV kommer att utveckla nya

projekt och varumärken och inleda en charmoffensiv för att öka förstäelsen för svenskheten. Detta gör vi ensamma och tillsammans med övriga fonder. SFV har inrättat ett särskilt Brobygggarpris samt ökat premieringarna av svensklärare i finska skolor. SFV fortsätter utvecklandet av prisen till finskspråkiga. Ett stort svensklärarypris, Christoffer Grönholms pris, har instiftats år 2011.

Det är avgörande för svenskans överlevnad att förstärka samarbetet med finska Finland. Nya satsningar krävs kontinuerligt. En aktionsplan kommer att utarbetas.

Arbetsfördelning mellan fonderna

En klarare arbetsfördelning mellan de finlandssvenska fonderna eftersträvas. Fondernas ledning fortsätter med gemensamma möten för att nå en kongruens gäl-

lande arbetsfördelningen. SFV strävar att bli medlem i European Foundation Centre.

Understödspolitiken

En ekonomisk analys kommer att göras för att fastställa en hållbar utdelningsnivå och utarbeta en långsiktig plan. Dotterbolagen måste, som redan påpekats, bli ekonomiskt mer självständiga.

SFV granskar kontinuerligt sina utdelningsprinciper för understöd och stipendier. Den senaste kriteriesammanställningen är från 2011. En ständigt återkommande fråga är huruvida SFV borde koncentrera sig på bredd eller djup. Tyngdpunkten har varit utdelning av många små bidrag för att stärka verksamhetsförutsättningarna för så många som möjligt. SFV har en noggrann uppföljning av hur understöden använts. SFV omprövar inom kort sitt understöd till olika kulturområden.

Utdelning av understöd och stipendier har baserats på samma års intäkter från dividender och hyror. För en bättre insyn och större överskådlighet bör utdelningen följa föregående års intäkter.

Medelsanskaffning

För att trygga inflödet av nytt kapital genom nya donationer och testamenten måste SFV ha en trovärdig och stark profil som bildningsorganisation med mål att stärka det svenska i Finland. Inflöde av nytt kapital är av väsent-

lig betydelse och mobiliseras genom att finna nya donatorer och testatorer. SFV förvaltar sin egendom väl och effektivt och strävar efter att öka dess värde.

Svenska Rum och fastigheterna

SFV:s fastighetsförvaltning ses över och en fastighetsdirektör anställs. Skötseln bör antagligen konkurransutsättas med jämna mellanrum. Svenska rum bör organiseras som ett riktigt bolag.

En konsolidering av ägandet av fastigheter bör genomföras. För att effektivisera fastighetskötseln har styrelsen köpt ett stenhus i centrala Helsingfors för cirka 10 miljoner euro och har inlett försäljningen av SFV:s enskilda lägenheter. Ett hus kan även inhandlas på annan ort där det direkt kan främja föreningens bildningssträvanden. En del av fastighetsaffärernas vinst kunde disponeras som en reservfond.

Kvarnuddens framtid avgörs som en del av en helhetsbedömning av kultur- och bildningsverksamheten i Östra Nyland, där man bl.a. beaktar Kuggom och andra aktörer i området.

Professor Per-Edvin Persson är SFV:s styrelseordförande och Catharina Gripenberg är SFV:s biträdande kanslichef

Litteratur:

J.C. Collins & J.I. Porras 1994. Built to Last. Harper Business. New York. 342 ss.

J. Collins 2001. From Good to great. Harper Business, New York. 300 ss.

AXXELL UTBILDNING AB

Efter 2015 ser SFV två huvudmän i svensk yrkesutbildning, en i Österbotten och en i övriga Svenskfinland. Om vi inte klarar av att få tillstånd för svenskspråkiga lösningar i Nyland så tvingas vi gå in i tvåspråkiga lösningar.

Axxell måste bedöma på vilka orter verksamheten kan fortsätta. Målet är att Axxell år 2015 finns kvar i de regioner där utbildningen nu finns, men med ett övergripande mål att kraftigt minska antalet fastigheter. Fastighetsägandet bör koncentreras även här.

Förhandlingarna om en samgång med Practicum måste inledas inom en överskådlig framtid. Practicum har tre starka ägare; Helsingfors stad, Esbo stad och Vanda stad, men SFV bör framför allt finna en gemensam linje med Folkhäl-san.

Beträffande Folkhögskolan Axxell bör samarbetet med Västra Nylands folkhögskola diskuteras. SFV bör klargöra sin inställning till de kommunala medborgarinstituten. Önskvärt är att Lappfjärd folkhögskola får en ny österbottensk ägare. SFV följer med hur utbildningsstrukturen i Östra Nyland utvecklas.

Vi är medvetna om att en diskussion om det berättigade att upprätthålla små enheter kommer att uppstå. En hög kvalitet på utbildningen måste garanteras. För att få tilläggsresurser från statens sida krävs en effektiv intressebevakning och gott samarbete.

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

I strategin skrev vi: "SFV bör vara beredd på en diskussion med Konstsamfundet beträffande en eventuell sammanlagning av Schildts och Söderströms. En analys av fördelar och nackdelar bör göras." Detta arbete inleddes genast sommaren 2011 och har resulterat i en planerad fusion av de två förlagen 2012. Fusionen ses som nödvändig för att rädda den finlandssvenska boken på sikt. SFV blir den näst största ägaren i det nya bolaget Schildts & Söderströms, förutsatt att bolagsstämorna omfattar fusionen.

Schildts hade tre redaktioner, allmän svensk litteratur, finsk litteratur och läromedel. Man gav ut finsk skönlitteratur för att ha råd med svensk skönlitteratur. Läromedlen utgjorde företagets lönsamaste enhet. En stark satsning på e-läromedel kräver emellertid ökade resurser. Det nya förlaget Schildts & Söderströms kommer att vara betydligt starkare ekonomiskt och har därmed bättre förutsättningar att klara av denna satsning. En koncentration av läromedelsproduktionen har länge ansetts nödvändig på den lilla finlandssvenska marknaden.

SFV kan främja förlagets verksamhet t.ex. genom att stöda författarbesök och enskilda bokprojekt.

STUDIECENTRALEN

SSC är en betydande utbildningsorganisation som bör stärka sitt eget varumärke och sin synlighet. SSC betjänar hela det finlandssvenska organisationsfältet.

Ungdomsverkstäderna Sveps och Föregångarna är av stor betydelse för att minska ungdomens marginalisering.

CITYPORTAL AB

Min Morgon är folkbildning via tv på svenska. Därför finner SFV initialsatsningen riktig och relevant. SFV har de facto bidragit till att rädda FST5 som en egen kanal.

Morgon tv-satsningen kostar mycket och SFV önskar att Cityportal ökar sin egen finansiering, t.ex. genom att producera program på finska på kommersiella villkor, hyra ut kapaciteten eller finna finansiering från andra fonder. Styrelsen ställde även frågan om medier är ett område där SFV bör vara aktivt på lång sikt.

Atenas vd Ville Rauvola:

Bokbranschen står inför omvälvningar

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

Bokbranschen står inför många utmaningar. Bokförsäljningen har minskat, nya elektroniska distributionskanaler kräver investeringar, och annat tidsfördriv tävlar om människornas uppmärksamhet. Men fortfarande läser folk, och också smalare litteratur kan bli överraskande försäljningsframgångar, berättar verkställande direktör Ville Rauvola på SFV-ägda bokförlaget Atena, som i år fyller 25 år.

SEDAN RECESSIONEN SLOG TILL 2008 har bokförsäljningen i Norden minskat med i runda tio procent. I Norge har försäljningen visserligen ökat mätt i pengar, men det beror på att böckernas generella prisnivå steg för ett par år sedan.

– Bokförsäljningen ökade inte heller under de senaste åren då vi hade en måttfull ekonomisk tillväxt, utan minskningen ser ut att vara permanent. Det tyder på att inte enbart den ekonomiska tillbakagången är orsaken, utan att något håller på att hända med läsvanorna, säger Rauvola.

Enligt Rauvola är det uppenbart att saker som dator- och konsol-

spel, eller att folk hänger på Facebook tar en allt större del av människors tidsanvändning.

– Vår lediga tid har ju inte minskat, så det går alltså inte att skylta allt på recessionen.

Rauvola berättar att utvecklingen syns alldeles konkret på de stora marknadernas bokmässor, t.ex. senast i Frankfurt.

– Några stora förläggare hade betydligt mindre monstrar än förr, och en stor förläggare med ekonomiska problem valde att inte alls delta.

E-böckerna kan bli tilläggförsäljning!

E-böckerna innebär alldeles nya

utmaningar för förlagsbranschen, men signalerna från fältet är inte enbart dystra.

– I USA ser det ut som om den ökande e-boksförsäljningen är tilläggförsäljning; pappersböckernas försäljning är samtidigt plus-minus-noll. Problemet med e-böckerna är fortfarande de olika systemens inkompatibilitet och andra tekniska hinder.

Rauvola berättar att hans eget förlag som bäst förhandlar om att få Atenas böcker sålda på iTunes, som är kanalen till de populära Ipad-pektdatorerna. Det är inte alldeles enkelt, eftersom det kräver en skattenärvaro i USA, eftersom alla pengar skall cirkulera via

Apples högkvarter där.

Alla de små hindren har hittills lett till att e-böckerna säljer i mycket små upplagor på den finska marknaden, som förstås även i övrigt är rätt liten.

Vad blir räddaren?

Atenas omsättning har ökat de senaste åren och resultatet har varit på en hygglig nivå, men vad är då receptet för att klara sig även på en vikande marknad i förlagsbranschen?

– Idag går många förläggare förstås omkring och hoppas på att upptäcka nästa **Sofi Oksanen** eller **Bo Carpelan**. Men enskilda författare eller några stor-

säljande böcker räcker inte för att rädda branschen, där den interna konkurrensen hårdnat den senaste tiden.

Resultatet av ett fränare klimat syns nu som fusioner och konsolideringar, och i täta personbyten på ledande poster. Färre aktörer leder också obönhörligen till att det ges ut färre böcker, men Ville Rauvola är inte av den åsikten att det i alla lägen är en förlust.

– Visst kan man få upp omsättning och marknadsandelar genom att ge ut massor av titlar, men det är i längden inte bra för resultat-siffrorna. Samtidigt är branschen liten i Finland; antalet kunniga redaktörer är begränsat, och ger →

Bokjulens trender är de gamla storsäljarna deckarna, och på faktasidan historia. Humorismen, speciellt den lite galna finska varianten, är på väg tillbaka. Vd **VILLE RAUVOLA** i Atenas högkvarter i Jyväskylä.

→ man ut för mycket slinker det även igenom böcker som inte egentligen har innehållsmässiga förutsättningar att ges ut.

Både konst och business

Enligt Rauvola balanserar utgivandet av en bok (precis som hela förlagsbranschen) mellan ekonomiska och konstnärliga kvaliteter. Ibland satsar man på underhållande böcker med svagare konstnärligt innehåll – som man vet att kommer att sälja bra t.ex. för att boken har en inarbetad publik. Ibland satsar man på böcker med större konstnärliga kvaliteter där huvudkriteriet för utgivningen är precis det innehållsmässiga.

– Också de senare nämnda kan ändå ibland bli stora försäljningsframgångar, och det är då man som förläggare blir gladast – då

man märker att det fortfarande finns en stor läsande krets som uppskattar gott skrivande.

Interaktiva böcker

Idag har andra aktörer än de traditionella gett sig in på bokbranschen. Kunde bokförläggarna diversifiera t.ex. till den stora tillväxtmarknaden datorspel för att därmed ha flera ben att stå på?

– Idag ser vi redan en del crossover t.ex. när det gäller elektroniska böcker för barn. De innehåller tydliga interaktiva element eller rena spelelement. Men jag har svårt att tro att förlagen skulle vara villiga att hoppa in i direkt spelutveckling. Dagens storsäljande spel kräver så stora investeringar, att riskerna skulle bli alltför stora.

Skall författare också framträda?

På de stora marknaderna kan författare och förläggare experimentera med att t.ex. ha framträdanden, seminarier och bokuppläsningar för betalande publik. I Tyskland kan en populär författare dra ut på en halvårsturné, men på en liten marknad som Finland vill det inte riktigt lyckas.

– Det stämmer att många artister i till exempel musikbranschen idag tjänar bättre på framträdanden än på att sälja musik. Men det går inte riktigt att överföra på böcker och författare. Mycket få författare skulle ändå dra fulla hus i Finland, och sedan är ju huvuduppgiften för en författare ändå att skriva – man kan inte tvinga någon att framträda.

Också nyrekryteringen av författare till förlagen kan gå annorlunda till i stora världen.

– Att hitta kommande storsäljare kan idag i USA gå till så att en författare blir egen förläggare och ger ut en bok för 79 cent i Amazons webbutik. Om boken blir en försäljningsframgång och får goda omdömen kan en förlagsagent sedan boka författarens nästa bok med ensamrätt – och den kommande boken har då en färdig publik.

Nya marknadsföringssätt kan också utnyttjas. Då **Stieg Larsson** lanserades i Storbritannien lämnade förlaget böcker framme i allmänna färdmedel och på parkbänkar för att via denna ”gerillamarknadsföring” öka intresset för böckerna.

Bokjulens trender

Deckartrenden, som redan hållit i många, många år, ser inte ut att avta. Enligt Rauvola håller däremot en genre som en tid befunnit sig i skuggan på att gå mot en renässans: den säregna och lätt galna finska humorn – t.o.m. som exportprodukt.

– Överhuvudtaget är humorismen som art på väg tillbaka. Även böcker på mycket hög konstnärlig nivå skrivs idag på ett lite lättare och humoristiskt sätt.

På faktabokssidan fortsätter historia att fascinera läsarna, precis som förr. Nytt är enligt Rauvola att närhistoria, samhällskunskap och ekonomi flyttat fram frontlinjerna, kanske som en följd av den långvariga recessionen och att ekonomin ständigt är på tapeten.

– Likaså ökar olika hälso- och

näringsböcker. Men faktaböckerna handlar också om udda ämnen som plötsligt kan nå riktiga försäljningstoppar. För en tid sedan sålde Atena närmare femtontusen exemplar av en bok som handlade om hur man virkar japanska Amigurumi-dockor. Och nu är den trenden redan förbi.

Enligt Rauvola visar Amigurumi-exemplet att det fortfarande finns en efterfrågan på böcker, trots att tipsen och mönstren för att virka den enkla dockan finns i överflöd på internet. Någoting i själva boken som förmål har fortfarande en stark dragningskraft.

– Priset är förstas av avgörande betydelse. Tjugo euro för en bok tycks idag vara den smärtgräns där folk funderar mer än en gång då de vänder och vrider på en bok i bokhandeln.

Hemmet i Helsingfors – hjärtat i Berlin

12.1–29.1.2012 på G18

Stor utställning hyllar Carl Ludvig Engel

Carl Ludvig Engel är arkitekten som alla hört om, men som få känner på djupet. Den tyske arkitekten nämns i förbifarten i samband med Senatstorgets monumentala byggnader i Helsingfors – men vi vet ganska litet om hans familj, om hans fina trädgård på Bulevarden eller om hur det kändes att leva som utlänning i den tidens Helsingfors. Nu blir det ändring.

TEXT & FOTO: RABBE SANDELIN

I SAMBAND MED ATT Helsingfors nästa år firar 200 år som huvudstad uppstod tanken att samla gänget som skapade utställningen "Ett hem" till markeringen av riksdelningen 1809, berättar **Satu Torstila**, som till vardags förverkligar tillställningar och fester i det SFV-ägda kulturhuset G18.

Enligt Torstila kommer Helsingfors stad att berätta om Engel i samband med jubileumsfestligheterna på Unionsgatan, men teamet bakom "Ett hem" ville uppmärksamma stadsarkitekten med en lite annorlunda satsning kring Engel. Den senaste egentliga utställningen med Engel-tema ordnades så länge sedan som år 1990.

– Jag tycker Engel överlag har fått för lite uppmärksamhet genom åren. Vi traskar ofta förbi byggnaderna, och hans arkitektur har nog analyserats, men hittills har vi fått veta ganska lite om hur hans liv tedde sig i Finland 1812, efter att den ryske kejsaren valde honom att rita de centralaste byggnaderna i den nya huvudstaden, säger Torstila.

PORTRÄTT: JOHAN ERIK LINDBLAD

Utställningen "Hemmet i Helsingfors – hjärtat i Berlin" pågår i G18 i Helsingfors den 12 till 29 januari 2012.

– I festsalen i G18-husets andra våning bygger vi upp Engels hem så som det såg ut på Bulevarden 18-20. Det finns inga egentliga ritningar på hur huset såg ut inuti, men vi bygger upp helheten via en nyss upptäckt och detaljerad brandförsäkring som Engel tog ut, en bouppteckning efter hans död, och ett detaljerat auktionsproto-

koll från juni 1840. Likaså stöder vi oss på Salla Elos Pro gradu-arbete vid Tammerfors universitet, som behandlar Engel.

Utställningen och Engel har en koppling till SFV även utöver att utställningen sker i SFV-ägda G18. Engels tomt med sin fina trädgård blev i tiderna en del av den tomt och den innergård där SFV-huset idag står i hörnet av Annegatan och Nylandsgatan.

– Engels hem kan förstas inte återskapas med de ursprungliga möblerna, deras öde är okänt efter auktionen. Men auktionsprotokollet är ändå så detaljerat att vi med hjälp av våra samarbetspartners i antikbranschen kan återskapa en rätt exakt faksimil.

En möbel som Engel använt finns på hedersplats i G18-salen. Det är Engels skrivbord som fanns på hans arbetsplats på Intendentskontoret, och som numera är i Senat-fastigheters ägo. →

Till höger: Detalj: Universitetes huvudbyggnad, Helsingfors

Detalj: domkyrkan i Helsingfors.

Heltäckande utställning, konsert och bok

Utställningsbesökaren kommer inte att behöva nöja sig med enbart Engels hem. *Café Ekberg* öppnar ett tidsenligt café i lokalerna, och temat byggnadskultur och byggnadsvård tar över andra våningens korridor, med restaurerings- och renoveringstips från kända aktörer i branschen.

– I Galleriet G18 i tredje våningen ställer vi i samarbete med Museiverket ut Engels byggnadsritningar och detaljplaner, kartor och akvareller, samt ritningar över Engels trädgård och byggnaderna vid hans tomt vid Bulevarden. Det som skiljer utställningen från andra är att vi i samband med ritningarna får första gången se vad Engel själv ansåg om arbetena, och sin situation i Helsingfors. Det sker via den korrespondens han upprättat med sin barn-

domsvän i Berlin. Enligt Torstila visar Engels brevkorrespondens på att han hade mycket tudelade känslor. Engel, som i letandet efter arbete kommit till Helsingfors via Tallinn (där han gift sig), St Petersburg och Åbo, trivdes inte i den lilla staden, och längtade snart tillbaka till sin ungdoms Berlin. Men efter att Engel valts att förverkliga de storstilta nybyggnadsplanerna 1816, insåg han att han inte i Berlin kunde ha emotsett lika stor berömmelse för sina arbeten, och valde att stanna.

– Engel som person avhandlas sedan under utställningens *Studia generalia*-föreläsningar där publi-

ken under ledning av kända föreläsare får svar på frågor kring Engels arkitektur, hans liv och levner, och hans vänner och släkt i Tyskland, berättar Torstila.

Ny bok om Engel

Schildts förlag ger i samband med utställningen ut en nyskriven bok om Engel, skriven av **Matti Klinge, Salla Elo, Kari-Paavo Kokki** och **Eeva Ruoff**. I samarbete med Goethe-institutet och tyska ambassaden ordnas 17.1.2012 en konsert i Gamla kyrkan, med pianistvirtuosen **Henri Sigfridsson**. Biljetter kan köpas på lippupalvelu.fi, tel 0600-10 800.

– Även efter utställningsperioden hålls Engel aktuell. Finska radiotetatern kommer att dramatisera Engels brevväxling till ett hörspel, som sänds i april eller maj 2012.

Universitetets huvudbyggnad, Helsingfors.

Hemmet i Helsingfors – hjärtat i Berlin 12.1–29.1.2012

G18 - festsalen

Carl Ludvig Engels hem

G18 - korridoren II vån.

Byggnadskultur och restaurering. Information och rådgivning

G18 - korridoren II vån.

Café Ekberg

G18 - Galleriet III vån.

C.L.Engels arbeten (i samarbete med Museiverket)
C.L. Engels trädgård

Studia generalia Engel, bl.a:

- Hur blev Helsingfors huvudstad?
  - Hur valdes Engel till planerare av den nya huvudstaden?
  - Hur föddes detaljplanen, hur godkändes den?
  - Engels arkitektur
  - Vem var C.L. Engel, hans familj och släkt?
  - Hur levde man i Engels hus? Den sociala omgivningen, seder och bruk, vänkretsen.
- Föreläsare Matti Klinge, Laura Kolbe, Henrik Meinander, Björn Wahlroos, Jukka Relas, Salla Elo, Eeva Ruoff, Pekka Saatsi, Jere Jäppinen, Kari-Paavo Kokki och tyske arkitekten Sven Kuhrau.

Pianokonsert i Gamla kyrkan Konsertpianisten Henri Sigfridsson

- Ludvig van Beethoven: *Diabelli-variationerna*
  - Modest Musorgskij: *Tavlor på en utställning*
  - Milij Balakirev: *Islamej - orientalsk fantasi*
- Före konserten intervjuas Henri Sigfridsson av Timo Sarvillina

Statsrådsborgen, Helsingfors

Carl Ludvig Engel

CARL LUDVIG ENGEL VAR den förste internationellt renommerade arkitekt som var verksam i Finland. Under hans ledning förvandlades Helsingfors i början av 1800-talet till en värdig huvudstad för det nya storfurstendömet Finland. Hans nyklassiska stil spred sig även till andra delar av landet.

Carl Ludvig Engel (1778–1840) kom till byggbranschen i sin fars, murarmästaren **Johann Engels** fotspår. Carl Ludvig studerade i Berlin vid den kända *Bauakademie*, där man i tillägg till tekniska ämnen även studerade byggnadshistoria och god arkitektonisk smak.

Engel utexaminerades 1804 och arbetade till en början för den preussiska byggnadsstyrelsen. Då Preussen förlorade kriget mot Frankrike 1806 förlamades byggverksamheten i Preussen, så Engel tog emot arbetet som stadsarkitekt i Tallinn 1808. Uppdragen var emellertid få, och Engel flyttade till St Petersburg 1813 för att arbeta för fabriksägaren **C.R. Lohman**. Det första uppdraget var att övervaka byggandet av Lomans sockerfabrik i Åbo. Där fick han av professor **Gustaf Gabriel Hällström** i uppdrag att rita Åbo Akademis observatorium, som också blev hans första viktiga arbete i Finland.

Via kontakterna i Åbo blev han känd för **J.A. Ehrenström**, ordförande för nybyggnadskommittén i Helsingfors, och han valdes att förverkliga den ambitiösa nya detaljplanen för Helsingfors centrum år 1816.

År 1824 efterträdde han den naturaliserade italienaren **Carlo Bassi** på posten som chef för intendentskontoret, en tjänst han innehade fram till sin död 1840. På kontoret gjordes årligen tiotals ritningar till offentliga byggnader. Forskargruppen som svarade för Engelutställningen 1990 kom fram till att hans insats var så central att man kan betrakta ritningarna som hans arbeten, även om kontorets övriga personal på olika sätt bidrog.

Som helhet betraktad anses Engels arkitektoniska produktion i Finland som ovanligt stor. Enligt Biografiskt lexikon för Finland ger produktinen prov på en exceptionell arbetsförmåga och samtidigt en speciell lätthet att utföra planeringsarbeten. Hans främsta arbeten utgör därmed kärnan i Finlands arkitektoniska tradition.

Källa: *Helsingfors stad, Biografiskt lexikon för Finland.*

Intressant hemmuseum

Lauri Reitz – byggmästare och manisk samlare

ELISABETH SANDELIN

Stadsdelen Tölö i Helsingfors är en skapelse av 1900-talet där funktionalismens avskalade arkitektur dominerar. I samma hus som restaurang Elite där Apollogatan mynnar ut mot Runebergsgatan gömmer sig ett förnämt hemmuseum som tillhör stiftelsen Lauri och Lasse Reitz.

STIFTELSEN GRUNDADES AV HUS-TRUN Maria Reitz till minnet av sin make Lauri och sonen Lasse. Ganska få har hört talas om Lauri Reitz museum, men i konstkretsar är den Reitzka samlingen välkänd.

Lauri Reitz (1893-1959) var ättling till en tysk glasblåsare som kom till Finland i slutet av 1700-talet. Reitz var inflyttad från Valkeala i Kymmenedalen där fadern var järnvägstjänsteman. Han utexaminerades som byggmästare från Helsingfors industriskola och blev därefter självständig entreprenör och en av sin tids mest betydande byggmästare i Helsingfors. Estet och förmögen. Besatt av sköna ting.

DET STRAMA FUNKISHUSET VID Apollogatan 23 stod färdigt 1938. Huset ritades av Reitz gode vän arkitekt **Jalmari Peltonen**. Lauri Reitz hade ett stort förtroende för Peltonen som även ritade många andra funkishus i Tölö – en mångsidig arkitekt som tyvärr numera är rätt okänd.

Familjen Reitz flyttade in i översta våningen. Då huset byggdes ansågs det vara synnerligen modernt. I bostäderna fanns kylskåp och huset hade en gemensam tvättstuga.

De inkomster byggmästare Reitz fick som entreprenör investerade han i konst. Lauri Reitz var en passionerad samlare ända från barndomen. Han samlade på frimärken och gamla mynt. Hans samlariver blev senare nästan manisk. Han ville omge sig med sköna ting och inreda sitt hem med vackra möbler och musikinstrument. Utsökt finskt silver, speglar, vapen, porslin, böcker och klockor. Möblerna är förstklassiga och antikviteterna de finaste, och de orientaliska mattorna är garanterat inte vävda i Hong Kong. Han köpte oftast dyrgriparna av antikhandlaren Leonard Bäcksbäcka.

NÄR MAN STIGER IN i tamburen förefaller den liten och instängd. Några tavlor i konstgrafik pryder väggen och lampan är i jugend. Lägenheten med fem rum är däremot luftig i bästa funkisstil. Varje rum har sin egen prägel med burspråk eller rektangulära trettiotalsfönster. Väggarna är målade i matta pastellfärger.

En signatur i gästboken som ligger på en skänk i rokokostil och fotografierna från flydda tider av familjen betraktar besökaren.

Utsikten över Hesperiaparken är fängslande. Men det är nog de interna vyerna hos byggmästaren Lauri Reitz som tar priset. Ett fascinerande hemmuseum tack vare alla dyrgripar på hyllor, väggar och golv. En betydande tavelsamling med äldre finsk målarkonst, med många kvinnliga konstnärer: **Alexander Laureus, Albert Edelfelt, Helene Schjerfbeck, Fanny Churberg, Akseli Gallen-Kallela, Maria Wiik, Elin Danielson-Gambodgi** och bröderna **von Wright** pryder väggarna. Ett hundratal målningar som man sett i olika tryckta verk och kanske trott att de tillhör Ate-neums konstmuseum. →

Få av de som besökt den arnika restaurangen Elite i Tölö känner till Lauri och Lasse Reitz stiftelses museum i samma hus.

LAURI REITZ var en passionerad samlare, nästan manisk. Han ville omge sig med sköna ting och inreda sitt hem med vackra möbler och musikinstrument.

Utsökta silverföremål och porslin köpte Reitz främst i Finland, men även i Sverige och Tyskland.

I silversamlingen finns föremål ända från sent 1600-tal, tillverkade av finländska silversmeder. Bägaren i barock.

ALBERT EDELFFELT var Lauri Reitz absoluta favorit. Målningen föreställer jakt- och mångudinnan Diana.

HELÈNE SCHJERFBECKS *Getpors* är en nyansskaffning.

BERNDT LINDHOLMS konstverk finns det många av, här *En gränd i Paris* (1875).

ADOLF VON BECKER, *En parisisk dam* (1880). Samma modell använde också Albert Edelfelt

Målningarna är ändå bara en del av alla de föremål som finns i hemmet.

I vardagsrummet står en elegant flygel, och soffan står på samma plats där Lauri Reitz efter middagar i stilig grå kostym satt och rökte cigarr. Omgiven av middagsgäster brukade han berätta om sina nyansskaffade tavlor och speciellt om favoriten Albert Edelfelt. Edelfelts *Ung dam med parasoll* finns på hedersplats.

Inga släktklenoder eller arvegods

Museet berättar inte om en familjs släktklenoder eller arvegods. Det berättar om en samlare och hans smak.

I matsalen kan man sätta sig i en elegant trågsoffa under en stor tavla i gråa behärskade toner som

som föreställer ostronplockare på en strand i Bretagne av **Aukusti Uotila**. Här kan man också njuta av **Maria Wiiks** folklivsinspirerade barnporträtt *Ensam hemma*. Några präktiga terriner från Ostindiska kompaniet pryder skänken, och porslin från Meissen och Sèvres speglar sig i vitrinens spegelvägg.

I vapenrummet kan man rysa över den imponerande vapensamlingen – med många bödelsvärd. Här blickar också **Karl XII** som porträtt ut över drottning Kristinas bibel från år 1642. I barockrummet finns en lika imponerande silversamling med dryckeskannor, sockerskålar, brännvinsbägare och kåsor, allt från sena 1600-talet.

Mycket av det som finns i hemmet har ägts av familjen Reitz, men idag man kan också beund-

Vapensamlingen med olika svärd och bödelsvärd köpte Lauri Reitz i sin helhet av en dansk samlare. Armborstet är ett av de äldsta vapnen i samlingen.

ra nyförvärv, eftersom museet utökar sina samlingar varje år. Tanken är att nyförvärven skall passa in i samlingen, och därför finns ingen nyare finländsk konst bland inköpen. Bara konst som Lauri Reitz själv skulle ha valt. Denna passionerade konstsamlare önskan var att en stiftelse skulle grundas, så att kommande generationer kunde få njuta av den konst han samlat på.

Tanken går till den engelska romantikern **John Keats** och dikten som börjar med: *"A thing of beauty is a joy forever..."* – *"En vacker sak är en evig glädje..."*

Museet renoveras som bäst. Från januari 2012 är museet åter öppet onsdagar och söndagar mellan klockan 15 och 17.

Nytt från Studiec centralen

Från frivillighet till aktivt åldrande

VI NÄRMAR OSS SLUTET av 2011 och Europaåret för frivillig- arbete går så småningom över till *Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna 2012*. Håller du med om påståendet "Man är bara så gammal som man känner sig"? På europeiska kommissionens webbsida för temaåret kan du ge ditt svar!

MEN INNAN VI GÅR över till ett nytt temaår hinner du ännu delta i Frivilligårets festseminarium 8.12 i Helsingfors. Festseminariet är på samma gång en avslutning av hela året. Vi får se glimtar från året som gått och bl.a. justitieminister Anna-Maja Henriksson talar under seminariet. För första gången delas Finlands Demokratipris ut, som ges till fem frivilligaktörer. Republikens president Tarja Halonen överlämnar priset. Mera information hittar du på www.tuntitili.fi, den nationella webbplatsen för Frivilligåret. Efter årets slut fortsätter webbplatsen att finnas, den är en bra informationskälla om frivilligverksamhet i Finland.

UNGDOMSVERKSTADEN **SVEPS** FIRADE i medlet av november 15-årsjubileum. Den kunniga personalen hjälper unga i huvudstadsregionen att hitta utbildning, arbetspraktik och arbete (Sveps lyftes upp i en artikel i Svenskygden

1/2011). I samband med 15-årsjubileet fick Sveps besök av Sveriges arbetsmarknadsminister Hillevi Engström. Hon var intresserad av att höra om ungdomsverkstäder överlag och speciellt om den uppsökande verksamheten som Sveps har. I Sverige är liknande verksamheter organiserade på flera olika sätt. Besöket var mycket uppskattat och utbyte av erfarenheter är alltid givande!

EN ANNAN AV **STUDIECENTRALENS** enheter, De Ungas Akademi, har i höst lanserat LedA, en intensivutbildning i ledarskap för unga från 15-19 år. Tyngdpunkten i utbildningen ligger på ledarskap, personlig utveckling och gruppdynamik. Under utbildningen läggs grunden för ett ledarskap som kan användas i allt från idrottsföreningar till ämnesföreningar och både i privat- och yrkeslivet. LedA-veckoslut hålls 3-4.12 i Vasa och på våren i Åbo. Frida Westerback ger gärna mera information, tfn 040-765 0150.

STUDIECENTRALENS EGNA KURSER OCH föreläsningar för våren planeras som bäst. I februari ordnas bl.a. en Föreningskväll i Helsingfors. Inom kort kommer datum och klocktider för samtliga kurser och föreläsningar upp på vår webbplats där allting aktuellt finns samlat: [len.fi. Det går också bra att ringa oss, tfn 09-6129 070.](http://www.studiecetra-</p></div>
<div data-bbox=)

MENTORA, **STUDIECENTRALENS** NYHETSTIDNING UTKOMMER i medlet av december. Numret har inget speciellt tema, men du kan bl.a. läsa om nedskärningarna som drabbar många finlands-svenska organisationer och föreningar nu då det är kärvare tider. Kolumnen skrivs denna gång av europaparlamentariker Calle Haglund. Om du inte får Mentora per post går det bra att läsa tidningen elektroniskt på Studiec centralens webbplats.

Christine Skogman
adm.sekr./informatör

Facetter ur De tusen berättelsernas mäs

Den
Finlandssvenska
Boken

VAR INTE EN MES
LÄS!

TEXT: BENITA AHLNÄS

Den elfte bokmässan i Helsingfors mässcentrum är en gigantisk skådeplats för ofantliga mängder av rekvisita och människor i en aldrig sinande ström. En litteraturens tummelplats som inte utan orsak har kallats för Finlands största litterära evenemang.

Estland och den 100-åriga finländska serien var i fokus för mässan. I mässcentret uppträdde över tusen personer med över 700 program på tolv scener.

SFV var första gången med på bokmässan med egen monter. Det blev en framgång. Nära Edith Södergran-scenen sålde SFV böcker utgivna i serien Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner. Närmare 90 böcker gick åt, och även medlemsvärvningen gick bra, cirka 20 nya medlemmar valde att utnyttja det fina mässerbjudandet. I monter **RABBE SANDELIN, VIVEKA ÅBERG** och **JOHANNA CARPELAN**.

EVENEMANG PÅ SVENSKA BJÖDS på Edith Södergran-scenen, Tottiscenen (uppkallad efter Edith Södergrans katt) och Hufvudstadsbladets avdelning.

Att plocka russinen ur kakan är en omöjlig uppgift. Informationsflödet kan närmast förliknas vid en översvämning. För att komma ur denna perpetuum mobile eller evighetsmaskin blir resultatet *Facetter ur De tusen berättelsernas mäs*.

Inte säkert att man blir en bättre människa av att läsa

– Det är inte så säkert att man blir en bättre människa av att läsa. Den brandfacklan kastar **Janina Orlow** ut över den talrika publiken som har bänkat sig på Edith Södergran-scenen för en debatt över ämnet *Trilskande tonåringar? Skall ungdomar läsa och varför i så fall?* Snett bakom mig sitter modersmåls läraren **Bodil Lund** från Borgå Gymnasium med tre

av sina adeptor **Mikaela Söderström, Miranda Lillqvist** och **Pi Antas**. Bodil berättar att bokmässan är ett återkommande led i hennes undervisning med avsikt att fördjupa intresset för litteratur.

Janina är debattledare och hennes kontroversiella påstående rör om i diskussionen bland deltagarna i panelen vilket var avsikten. Publiken får nöja sig med att rida på vägorna eftersom de sextio minuterna som är avsatta för dis-

BENITA AHLNÄS

Penetrerar ungdomars läsvanor gör panelen under ledning av ordföranden Janina Orlow Längst till vänster, Ted Forsström, Kaj Korkea-aho, Katarina von Numers-Ekman, Henrika Andersson och Annika Luther. Foto Benita Ahlnäs

kussionen rinner som sand mellan fingrarna. Paneldeltagarna **Ted Forsström, Kaj Korkea-aho, Katarina von Numers-Ekman, Henrika Andersson** och **Annika Luther** är på hugget.

– Hur mycket och när ska man

tvunga en människa att läsa? Annika frågar och svaren blir varierande. Det finns väl inga konkreta siffror. Det som gäller för en är inte relevant för andra. Katarina talar om det geniala biblioteket i Kulturhuset i Stockholm med

tillträde endast för 10–13 åringar. Alla är inte övertygade om projektets förträfflighet.

Henrika tycker att arbetsplatserna kunde gå in för högläsning på arbetstid vilket Nokia har gjort. En teatervisning från publiken låter förstå att det är ett rent önsketänkande.

Janina ställer den högst relevanta frågan om hur man mäter statistik? Åter hör jag en visande publikutsaga om att ingen statistik är tillförlitlig och att statistiken kan vinklas än på det ena och än på det andra sättet allt efter behoven.

Så ber diskussionsledaren Janina om panelens synpunkter på läsanudet i tonären. Ted är den snabbaste

I god tid hade modersmåsläraren Bodil Lund, andra från vänster, infunnit sig med sina adeptor Mikael Söderström, Miranda Lillqvist och Pi Antas från Borgå Gymnasium för att lyssna på huruvida ungdomar skall läsa och i så fall varför. Foto Benita Ahlnäs

BENITA AHLNÄS

BENITA AHLNÄS

Bo Carpelans vänner är många. Bland dem finns **BIRGITTA ULFSSON, LARS HULDÉN** och **MÄRTA TIKKANEN**.

med sitt svar om att han läste fantasy på engelska och att han fick lov att inhandla böckerna som han inte lyckades få tag på biblioteket.

Ted inskränkte sig först med att säga att han läste mycket då han var ung medan Henrika avslöjar att hon läste allt där det fanns text. Föräldrarnas uppbackning om det nyttobetonade omvandlas till läsandet som ett nöje. Applåd från någon bland publiken som tydligen har liknande erfarenheter. Efter Henrikas utsaga fortsätter Ted med att säga att det för honom var viktigt att få tag på böckerna snabbt, lätt och billigt. Han föreslår att bloggandet på nätet skulle förutsätta ett körkort.

Om sin ungdom säger Kaj att han antingen var ute och spelade fotboll eller så satt han inne med näsan hängande över en bok.

Katarina hänvisar till positiva läsoplevelser som barn underlättar vägen tillbaka till boken i vuxenlivet. Annika var inne på samma tankegångar.

Henrikas förslag var att för-

äldrarna kunde ge en höjd månadspeng mot att deras barn skulle läsa Brott och straff. Kanske något att ta fasta på, hörs en instämmande röst. – Men, fortsätter Henrika, jag läste ingenting som barn eftersom det fanns för mycket av den varan hemma.

Bo Carpelans vänner

Att **Bo Carpelan** (1926–2011) har många vänner framgår på söndagsförmiddagens minnesstund över den bortgångna författaren som nu svävar över mässan likt en Chagalls ängel. Carpelans postumt utgivna roman *Blad ur höstens arkiv*–*Tomas Skarfelt anteckningar* (se läsbiten, sid 60) blev just den boken som många ställer sig i kö för att inhandla på Schildts intilliggande avdelning. **Birgitta Ulfsson, Lars Huldén** och **Märta Tikkanen** berättar om sina minnen av en kär författarkollega. För mig som i likhet med kanske flera andra bland publiken har känt och följt med Bo Carpelans produktion i över ett halvt sekel är

det som en själamässa. Intrycket förstärktes av Birgittas utsaga om att det är som om blad ur minnas arkiv flyger omkring.

– När man är gammal händer det att andra dör, säger Birgitta lakoniskt, medan en och annan torkar en förstulen tår.

Lars "Lasse" berättar om ett av sina första möten med Bo i januari 1945. Det blir många minnen från gemensamma turnéer av "två gubbar från pepparkakeland".

Mera hägkomster blir det i Märta's tappning. **Henrik Tikkanen** och Bo bildade "gubbarnas klubb" medan Babben (Bos hustru) och Märta hade sina regelbundna "att förfasa sig"-telefon-samtal. Detta kryddat med både glada och sorgliga anekdoter om fyrväplingen Bo, Babben, Märta och Henrik.

Bos snabba intellekt och hans humor belyses med exempel ur minnenas skattkista. En analys av Bos författarskap ges med smakprov på hans texter. Historierna tycks aldrig ta slut till pu-

blikens förtjusning. Men tidstjuvarna gör sig åter påmind. Innan det får vi veta att "ensam-gemensam", var ett av Bos favorittryck.

Nu går min fråga vidare till Birgitta Ulfsson, Märta Tikkanen, Lars Huldén och **Claes Andersson** som var aviserad att delta i minnesstunden men tydligen hade fått förhinder. Vi som också är Bos vänner och trogna läsare skulle önska att ni dokumenterar era minnen av Bo Carpelan i bokform. För Bo Carpelan är inte död - han lever!

Tid för stillhet

Sorlet av tusentals mässbesökare är öronbedövande. I år handlar det om ett rekordstort antal på över 80 500 personer. Att det finns behov av stillhet är något som kyrkans central för det svenska arbetet har tagit fasta på. Under några år har det funnits en stillhetens oas i det jättelika mässcentret. Här kan man sätta sig bekvämt en stund, vila själen och ägna sig åt en stunds meditation. Det är välgörande konstaterar **Helena Sandberg, Marcus Henricson** och **Ensio Erä-Esko** som hade tagit sin tillflykt till stillhetens rum.

HELENA SANDBERG, MARCUS HENRICSON och **ENSIO ERÄ-ESKO** i stillhetens rum.

Gräv där du står! Antikvariatsbokhandlaren **CECIL HAGELSTAM** bland bokrariteter. Bokmässan i Helsingfors inbegriper också Antikvariska bokmässan.

GÖTE SUNDBERG intervjuas av **HENRIK HULDÉN** om sin bok *Äppelö - liv, skeppsbygge, sjöfart*. Boken har kommit ut i SFV:s skriftserie. Fråga efter den i bokhandeln.

Schildts stora avdelning blev en välbesökt mötesplats, speciellt träffpunkten med författarna i samband med programmen på Edith Södergran-scenen. Här **PEPPE ÖHMAN** som i höst debuterar med *Livet och barnet*.

Europaparlamentariker **CARL HAGLUND** stannade upp vid SFV-montern och bytte några ord med SFV:s **CATHARINA GRIPENBERG**. Böcker intresserar även Haglunds son.

PER-ERIK LÖNNFORS har i höst gett ut den självbiografiska berättelsen *Vi skall alltid ha Jekaterinburg*. Intervjuad av **KATARINA GÄDDNÄS**.

Skafferiet at Ritz

Nyskapande i traditionell kulturmiljö

Kulturhuset Skafferiet at Ritz i Vasa har kört igång höstsäsongen med ny styrelse och ny verksamhetsledare. Ritz anrika sal och lokal lämpar sig för allehanda kulturella evenemang, berättar verksamhetsledare **Kati Källman**.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

SKAFFERIET AT RITZ ÄR inhyt i den anrika gamla biografen Ritz på Kyrkoesplanaden i Vasa. Huset ritades av **J.S. Sirén** och byggdes 1949–1952. Biografverksamheten tog slut 2003, men salen är en av de största i Vasa och har därmed efterfrågan. Skafferiet at Ritz startade 2008.

– Salen i funkisstil har nyligen renoverats, stolarna är nya. Vi är beredda för att ta emot allt från rockgrupper till symfoniorkestrar. Storstjärnor som **Tomas Ledin** har spelat här, men också scenkonstnärer och teatergrupper tycker om salen, som trots sin storlek känns intim. *Grottmannen* gästspelade här förra året. Vasa teater var inhyt här då den egna lokalen renoverades.

Ritz stora scen i den gamla biografen är flexibel; en bakre scen

utgörs av den ursprungliga scenen framför den gamla bioduken, medan en nybyggd scen framför har krävt att ett par av de främsta stolsraderna fått ge vika.

Trots de nya inslagen i salongen är det inte slut med filmtraditionerna på Ritz. Förra oktober var Ritz för tredje gången värd för

evenemanget *October filmfest*, som visar upp nyproducerad film från Österbotten. Kati Källman berättar att hennes jobb till största delen just går ut på att jobba med olika samarbetspartners.

– Eftersom programmen är så varierande krävs en hel del jonglerande innan en show är rodd i hamn. Vissa kommer med hela den tekniska utrustningen, medan vi fixar tekniken i andra fall. Ingen tillställning är den andra lik.

Även för upptäckta artister

För mindre evenemang ställer Ritz också sin lobby till förfogande, där ett café är inhyt. Den lilla scenen lämpar sig speciellt väl för olika *Unplugged*-shower med akustiska instrument.

– Den första torsdagen i månaden ordnar vi så kallad *Open stage*

på lilla scenen, då hittills upptäckta artister har möjlighet att framträda. Man kan till och med komma oanmäld för att uppträda.

Ritz lämpar sig naturligtvis även för konstutställningar, eller för privata tillställningar och evenemang ordnade av företag och organisationer.

Ritz är flexibelt och passar för konserter och evenemang – för artister och scenkonstnärer, och för företag och organisationer. **KATI KÄLLMAN** är verksamhetsledare.

– Skafferiet at Ritz fungerar alltså som en riktig kulturell knutpunkt i Vasa. Konst och uppträdanden kompletteras av att hantverkare kan ställa ut sina produkter i caféet.

Källman tycker det är inspirerande att arbeta i en miljö som andas kulturhistoria. Hon finns på plats vardagar mellan klockan nio och tolv.

– Det är viktigt att det finns levande kulturhus i varje stad, och att husen är öppna för olika sorters evenemang. Det skall vara möjligt för alla att med jämna mellanrum få ta del av den fina och inspirerande omgivningen.

Skafferiet r.f. är en ideell förening som driver kulturverksamheten på Ritz genom frivilligt tälkoarbete av styrelsen samt volontärer. Grundtanken är att skapa en scen där kultur i alla konstformer kan mötas. Alla ska få en chans att uppträda eller ställa ut sin konst, vare sig man är oetablerad eller välfinansierad.

Man kan stöda Ritz verksamhet genom att bli understödjande medlem i föreningen och betala en medlemsavgift på 50 euro per år. I och med medlemskap får man information om och rabatt på evenemang ordnade av Skafferiet r.f. Meddela intresse till skafferiet@ritz.fi. Ritz har också en Facebook-grupp.

www.ritz.fi

Exaudio kombinerar körsång med genreöverbyggande inslag som video. Från körens senaste konsert Urban Echoes.

Då Svenskbygden träffar dirigent Hanna Kronqvist, styrelseordförande Johanna Rosenqvist och styrelsemedlem Stina Heikkilä på Fazers café på Glogatan i Helsingfors är projektkören Exaudios tredje stora projekt, Urban Echoes, i hamn. Körens nästa satsning är redan på gång.

Projektkören Exaudio

Ambitioner och nyskapande

TEXT: RABBE SANDELIN

I Exaudio träffas vi också för att ha roligt, trots att vi tar sång på allvar, berättar **JOHANNA ROSENQVIST, HANNA KRONQVIST** och **STINA HEIKKILÄ**.

EXAUDIO STARTADE HÖSTEN 2007 under en lunch för gamla studiekompisar i Åbo. Många hade sjungit i studentkör, andra hade fortsatt sjunga i etablerade körer.

– Nu uppstod tanken på att bilda en projektkör som inte skulle träffas varje vecka för att öva, utan fyra till fem gånger i året med målet att ge en större konsertlighet per år, berättar dirigenten och kreativa ledaren Hanna Kronqvist.

Tack vare att kören är mindre, cirka 20 unga kvinnor, och övningsträffarna intensiva, skiljer sig Exaudio från många traditionella körer. Även repertoarmässigt är Exaudio villig att ta sig an ny musik och genreöverbyggande experiment.

– Det annorlunda upplägget och bakgrunden hos medlemmarna gör också att den sociala biten blir mycket viktig. Vi träffas också för att ha roligt, trots att vi förstås tar sjungandet på allvar, berättar Rosenqvist och Heikkilä.

Medlemmarnas bakgrund på olika håll i Svenskfinland gör även att kören inte är regionalt förankrad. Exaudio har uppträtt i Helsingfors, Åbo och Vasa, de större projekten åtminstone på två av dessa tre orter.

– Konceptet med en lång, ställvis intensiv träningsprocess som utmynnar i två konserter ställer

krav på medlemmarna, liksom det faktum att vi är bara cirka tjugo medlemmar. Alla röster är avgörande för slutresultatet, det går aldrig att gömma sig i en större stämma om man har en lite sämre dag, säger Kronqvist.

Kontraster och lek

Det senaste projektet, *Urban Echoes*, lekte med kontraster. Fågelkvitter, trafikljud och buller, människoröster och maskiner, varvades med visuella inslag och musik av **Imogen Heap, Martin Segerstråle, Maggi Payne, Alfred Schnittke, U2, Erik Bergman** och **Alberto Grau**.

– Den krävande konserten räckte ungefär en timme och framfördes utan pauser. Det var intressant att märka hur publiken reagerade då det några få gånger blev helt tyst. Konserten var ett ställningstagande till den ljudnivå som omger oss konstant, och hur viktig tystnaden kan vara, berättar alla tre.

Marknadsföring på Facebook

Körens marknadsföring sköts via epost och Facebook, och med några annonser före konserterna.

– Det är svårt, speciellt i Helsingfors, att noteras bland det stora utbudet. Därför har epost, Facebook och djungeltrumman visat sig vara de effektivaste medlen hit-

tills, berättar ordförande Johanna Rosenqvist.

– Som en ung kör har ju Exaudio inte ännu sin inarbetade publik som de större körerna.

Alla tre håller ändå med om att marknadsföringsproblemet säkert är en utmaning för alla körer – bortsett från julkonserterna. Utan stöd från fonder och stiftelser skulle också Exaudios verksamhet vara omöjlig.

Julkonsert nästa år

För den som vill bekanta sig lite närmare med Exaudio finns förutom konserterna inte så mycket annat material. För tillfället finns inte planer på att ge ut en skiva eller distribuera Exaudios framträdanden på annat sätt.

– Det finns en inspelning från den senaste konserten, och vi kommer eventuellt att lägga ut valda delar på våra webbsidor, berättar Kronqvist.

Nästa Exaudio-projekt är redan under arbete. Om cirka ett år kan publiken vänta sig en julkonsert, men inte helt traditionell.

– Vi kommer att beställa ny musik till julkonserten, även om vi förstås också sjunger från den traditionella julsångsrepertoaren. Vi sjunger traditionella sånger dels för att publiken förstås väntar sig det, och dels för att även våra medlemmar vill sjunga dem.

TEXT: TOVE FAGERHOLM
BILD: CHARLOTTA BOUCHT

Osynliga dörrar öppnas

Läsliv med Bo Carpelan

HELA MITT VUXNA LÄSARLIV har en ny bok av Bo Carpelan fyllt mig med underbar förväntan.

De flesta Carpelanböckerna i min bokhylla har jag gett mig själv som julgåva. Jag har väntat med att öppna boken tills de övriga familjemedlemmarna gått till sängs. Det har varit en kär ritual att ensam i julnatten slå upp min nya bok och möta texten i skenet från julgransljusen. Bara att hålla den nya boken i handen har känts som ett löfte, jag har vetat att jag håller i en skatt, att detta läsarmöte kommer att följa mig genom livet. Aldrig har det hänt att jag blivit besviken.

VAD BO CARPELAN BETYTT för mig är nästan omöjligt att uttrycka i ord. Han har ständigt öppnat osynliga dörrar för mig och inbjudit mig att besöka nya okända rum. Han har lärt mig att se, lyssna, tänka, känna och uppleva en djupare intensivare verklighet. Han har varit ett svar på mitt starka behov av att formu-

lera min värld och hindra tidens flykt genom att fånga ögonblicket. På sitt lågmälda, fåordiga sätt har han formulerat vad det vill säga att vara människa i republiken Finland och i världen här och nu.

Översättaren – tolkaren

Djupt tacksam är jag för att han genom sina utsökta tolkningar gett mig tillgång till den finska poesin, som jag utan hans förmedlan inte skulle ha trott mig kunna förstå och älska.

Min julklappsbok 1985 var *Modern finsk lyrik i urval och tolkning av Bo Carpelan*. Det är en vacker volym på 350 sidor. Redan bokens förord slog upp en dörr på vid gavel, för mig som ingenting visste om finsk lyrik. En konstnärsprofessur (1980–1994) hade gjort det möjligt för Carpelan att, fri från förvärvsarbetet på Richardsgatans bibliotek, koncentrera sig på den – som han själv säger – nästan oöverstigligt svåra uppgiften att förflytta finskans rikedom av musikalitet och nyanser till svensk

språkdräkt. Att han lyckats så utomordentligt väl med den uppgiften tackar han **Tuomas Anhava** för. I min bokhylla finns bland annat **Sirkka Turkka**, **Paavo Haavikko** och **Tuomas Anhava** representerade i "helfigur" i urval och tolkning av Bo Carpelan.

Litteraturkritikern – analytikern

Också finlandssvenska modernister har han med kärlek och förståelse lyft fram. Carpelan extraknäckte som litteraturkritiker vid Hufvudstadsbladet mellan åren 1950 och 1964. Kanske var det i samband med den så kallade Enckell-fejden jag som alldeles ung läste en Carpelan-anlys av **Rabbe Enckells** diktsamling *Andräkt av koppar*, där han speciellt uppehöll sig vid den långa underbart vackra diktsviten *O spång av mellanord*... Också här öppnade Carpelan en dörr; jag trädde in i Enckells diktvärld, och på denna spång av mellanord har jag vandrat sedan dess. **Gunnar Björling** var honom speciellt förtrogen. 1960 trycktes hans akademiska avhandling *Studier i Gunnar Björlings diktning 1922-1933*. Jag har en pocketvolym med Björlings dikter, där Carpelan gjort urvalet och skrivit det insiktsfulla förordet. Den unga poeten Carpelan hade tillträde till den "Björlingska skrivarakademin", det vill säga han var med om de otaliga sammankomsterna hemma hos Björling, då det diskuterades poesi tills morgonen grydde. Kanske det var en skola som inte bara utvecklade honom som poet, utan också som litteraturkritiker, förutom att livslånga vänskapsband knöts.

Barnboks författaren

Sonen Anders är känd för att ha gjort de känsliga och vackra om-

slagen till många av faderns böcker, men han har väl också bidragit till innehållet i de två barnböckerna *Anders på ön* (1959) och *Anders i stan* (1962) Jag har med stor behållning läst högt om Anders både för mina egna barn och mina skolbarn. *Bågen. Berättelsen om en sommar som var annorlunda* (1968) är kanske mera en ungdomsroman eller en allåldersbok, men jag har också använt den som högläsning i skolan. Det är en berättelse där en vuxen närvaro kan behövas, för att underlätta mötet med gossen *Marvin*, som är utvecklingsstörd. Fortsättningen, *Paradiset. Berättelsen om Marvins och Johans vänskap* (1973) är angelägen och berörande läsning, fylld av en intuitiv förståelse för den som är annorlunda.

Annorlunda är också huvudpersonen i den finurliga barnboken *Julius Blom – ett huvid för sig* (1982). Julius är tänkare, drömmare och poet, han liknar kanske sin upphovsman. Det finns underbara kapitel att högläsa som underlag för diskussioner i skolan om tolerans och respekt och modet att våga vara sig själv. Det börjar bli dags för mig att plocka fram boken som barnbarnsläsning.

Måla himlen, vers för stora och små (1988) är en poesibok med 50 dikter skrivna för barn där Carpelan som alltid visar sin poetiska naturkänsla, sin humor och sin respekt för barnet som individ som i dikten *Har någon nånsin sett:*

*Har någon nånsin sett
en i hemlighet klokare
snällare starkare
pojke än jag?
Hur kan någon
nånsin ha sett honom
när han är dold
djupt inne i mej?*

*Nångång tittar han fram.
men då är där sällan
nån som ser honom
inne, där inne
i mej.*

Genom Bo Carpelans egna klara, ljusblå ögon tittade en klok, stundom sorgsen, stundom spjuveraktig gosse fram, livet ut.

Finlandiapristagaren

Två gånger fick Bo Carpelan Finlandiapriset, för romanerna *Urwind* (1993) och *Berg* (2005).

Många läsare hade problem med *Urwind* och förvånades över att en bok som var så olik en konventionell roman hade vunnit priset. Många uppfattade den som svår. Men småningom har läsarna hunnit lära sig förstå Carpelans egenartade berättarröst, och prisar *Urwind* i alla tonarter i dag. Jag har läst romanen många gånger, och som all stor litteratur är det varje gång en ny berättelse. Det underbara språket och tankedjupet är hisnande. Både sorgen och glädjen får röst och fantasin spränger alla gränser. Träffar man någon annanstans på en lika underbar biblioteksskildring?

*Världsträdet susar på bibliotekens barnavdelning.
Där sitter barn på grenarna, försjunkna i bladverk och böcker... På biblioteket härskar tystnaden, tät av tusende landskap, det var som att klättra i berg. Jag dök in i världsträdets skugga, in i dagdrömmarvärlden med dess doft av torrt papper, läder, damm och fukten från ylletröjor och gummistövlar...*

Romanen *Berg* bjuder på händelser och stämningar från den heta krigssommaren 1944. Den femtiofemåriga Mattias Bergmark

återvänder till släktgården där han hade vistats den barndoms-sommaren. Han lyssnar till den gamla gårdens röster, han konfronteras med minnen och skuld-känslor, i det klara sommarljuset är han både den åldrande mannen och barnet, den seende och den sedda. Bo Carpelan har berättat att det var en text som krävde många omskrivningar, han sökte balansen mellan det alltför knappa och det okontrollerat mångordiga. Resultatet blev en tät och oerhört rik komposition. I en av mina litteraturcirklar – där den äldsta deltagaren hade fyllt nittio och den yngsta var drygt trettio – läste alla boken, och det samtal den gav upphov till är kanske det rikaste jag varit med om i en litteraturcirkel. Det visade sig vara en berättelse som mobiliserade läsarens egna minnesbilder oberoende av ålder. Barndomens oändliga, intensiva sommarkvarnar vaknade till liv, gamla berättelser man hört gav nytt eko och krigsminnen hos de äldsta blev skarpa och tydliga igen. Det måste vara någonting i själva stämningen som griper läsaren så starkt, någonting så genuint, äkta och sant att man som läsare går in i berättelsen fullständigt.

Axel

Inför sekelskiftet 2000 gjordes en mängd listor i många kategorier över det gamla århundradets främsta gestalter och produkter. Tveklöst uttryckte jag då min åsikt att 1900-talets främsta finlandssvenska roman var Bo Carpelans *Axel* (1986). **Axel Carpelan** (1858-1919) var Bo Carpelans farfarsbror, en person det aldrig talades om i familjen, men som nämns i Karl Ekmans bok *Jean Sibelius och hans verk*. Där sägs det att Axel Carpe-

lan var en av mästarens intimaste vänner. Musikälskaren Bo blev intresserad av sin okända släkting och började leva sig in i hans livsöde. Under ett flertal år skrev han Axels fiktiva dagbok. "Jag kunde vakna om natten och det kändes som om Axel dikterade för mig vad jag skulle skriva", hörde jag en gång Bo berätta. Det blev en roman som lyfter fram en hel kultur-epok med stor lyskraft samtidigt som det är berättelsen om en livsförmögen och mycket ensam människas storhet. Med *Axel* har Bo Carpelan gett oss ett oförglömligt människoporträtt av en finlandssvensk Dostojevskijgestalt.

När *Axel* uppfördes som drama på Svenska teatern var jag så gripen av **Rabbe Smedlunds** fantastiska rolltolkning att jag inte ville bryta stämningen genom att lämna min plats under pausen.

Poeten

Jag läser och älskar och rekommenderar alla Carpelan-romaner, men det är nog som lyriker han betyder mest för mig. Jag brukar säga att det finns en dikt av Bo Carpelan för alla sinnestämningar, alla väder, alla årstider, varenda dag i livet.

Librettot till **Erik Bergmans** *Det sjungande trädet* (1995) var en underbar poetisk upplevelse som mätte ha berett både poeten och kompositören stor glädje. Det finns en ohörbar musik i allt vad Bo skrivit. Liksom i musiken är pauserna viktiga. Han är ekonomisk med orden, väljer dem med absolut gehör. I den sista diktboken, *Gramina. Marginalia till Horatius, Vergilius och Dante* (2010), består många dikter av bara två eller tre rader. *Gramina* är imponerande 170 sidor ren läslycka, redan det en prestation.

Julaftonen 2010, när jag satt med boken och läste fylldes jag av förundran, tacksamhet och frid. Det var en läsning i dröjande tempo, som en inre andning. Jag måste i ord fånga vad läsningen väckte inom mig och med blyerts skrev jag på den sista tomma sidan följande ord: "Tankar som är som frågor. Frågor som öppnar sig mot en insikt. Frågor som växer till sorg eller vemod. En verklighet som inringas lågmält som en aning. Rader utan frågetecknen vänder sig undrande inåt: sök dina svar själv – om svar finns."

"Den sista dagen oräknad"

Så lyder en dikt. Kanske han redan visste att hans dagar var räknade, men vilken som skulle bli den sista kunde han inte veta. När jag fick höra att Bo Carpelan gått genom den allra sista osynliga dörren drabbades jag av en sorg som var personlig och en känsla av stor förlust, fastän jag aldrig känt honom som vän.

Julen 2011 blir den sista då jag sitter med en ny bok av Bo och firar julnatt. *Blad ur höstens arkiv* är en prosabok skriven av en stor poet. Vilken stillsam ren glädje det ska bli att lyssna till det lågmälda samtalet en gammal livsvarm och mycket klok människa vill föra med mig denna sin sista höst. 101 kapitel, som börjar i blossande september och slutar i novembermörker får jag och alla andra som älskar honom ta med in i julljusens tid.

Bengt Ahlfors: *Människan Vivica Bandler. 82 skisser till ett porträtt.* Schildts, 2011

Ralf Långbacka: *På jakt efter en konstnärlig teater.* Söderströms, 2011

Två teatermemoarer

Liv, ledarskap, konflikt och dramatik

BARBRO ENCKELL-GRIMM

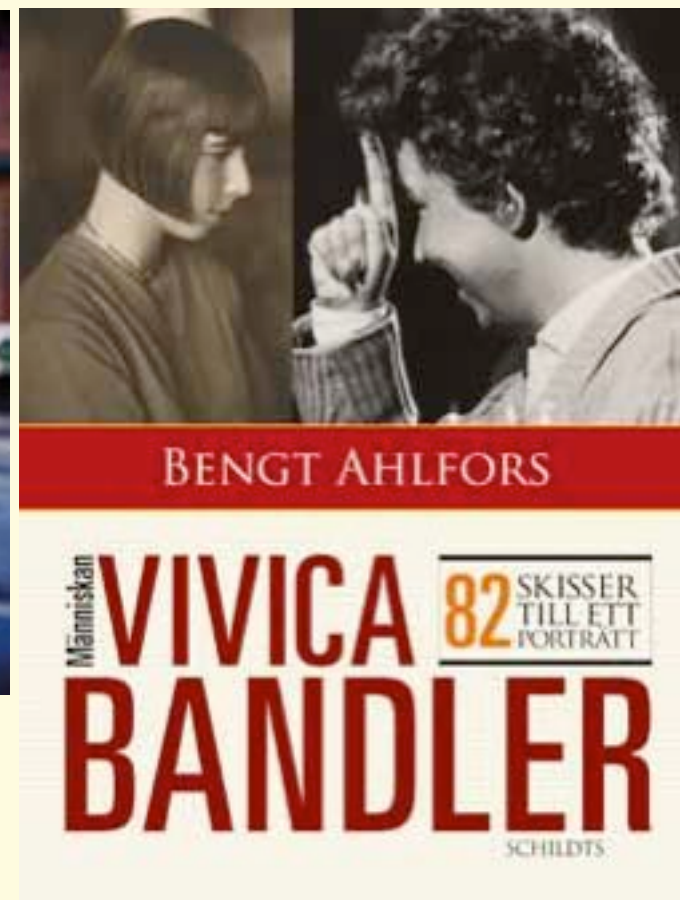
I höst har det utkommit två böcker med teateranknytning på svenska. Först kom Bengt Ahlfors *Människan Vivica Bandler. 82 skisser till ett porträtt* (Schildts) och några veckor senare Ralf Långbacka. På jakt efter en konstnärlig teater (Söderströms).

RALF LÅNGBACKA TAR VID där han slutade efter sin förra memoarbok, *Att fånga ödets vindar*. När han i den boken spann sin livstråd baklänges, tar han här kronologin i rätt ordning. Han tar avstamp i när han tillsammans med **Kalle Holmberg** tog över Åbo stadsteater 1971 och slutar med avskedet från Helsingfors stadsteater 1987.

Bengt Ahlfors börjar inte heller från noll. Hans levnadsteckning har Vivica Bandler och **Carita Backströms** bok *Adressaten okänd* (1992) som fond. Ahlfors säger i förordet att hans porträtt är färgat av hans egna erfarenheter, ”min synvinkel, mina känslor. Porträttet kommer också att förbli mångtydigt, motsägelsefullt och ofullständigt”. Här kommer

jag att tänka på en annan bok som nyligen utkommit av Bengt Ahlfors, hans kolumnsamling *Om jag var präst och andra historier*. Där finns en berättelse om hans dotter och hur hon som liten tolkade sina föräldrar för varandra. Familjen var tvåspråkig och föräldrarna talade konsekvent sitt eget språk. Av det drog dottern slutsatsen att hon satts till världen för att agera översättare. Dottern blev senare diplomat.

Ahlfors kände Bandler personligen och samarbetade med henne. Han blev till vissa delar en slags mantelbärare efter henne: tänk på alla revyerna. Det är i första hand rollerna – både de privata och professionella – den här boken tar fasta på, mindre Vivica Bandler teatersyn eller estetik. Ahl-

fors är en mycket medveten levnadstecknare. Diplomdotterns yrkesval berodde kanske inte enbart på den lilla flickans självöverskattning, kanske det fanns annan diplomatisk skicklighet att bråsa på? Diplomati är kanske kusin till dramaturgi?

Vare därmed hur som helst. Ahlfors ser Bandler som i första hand teaterchef. Hon ägde Lilla Teatern 1955–1967, var teaterchef för Stockholms stadsteater 1969–1979 och initiativtagare till Tammerfors teatersommar. Hennes roll som regissör kommer i andra hand. Det är åtminstone mitt intryck. Hon var en skicklig talare, hade sinne för dramatik och förstod vikten av att lägga tyngdpunkten på övergångar, speciellt när man lade upp revyer. Så mycket mera får läsaren aldrig veta om regissören Bandler.

Ledaren Bandler finns det helt uppenbart mera att säga om. Och här finns en naturlig anknytningspunkt till personen Bandler. Hon

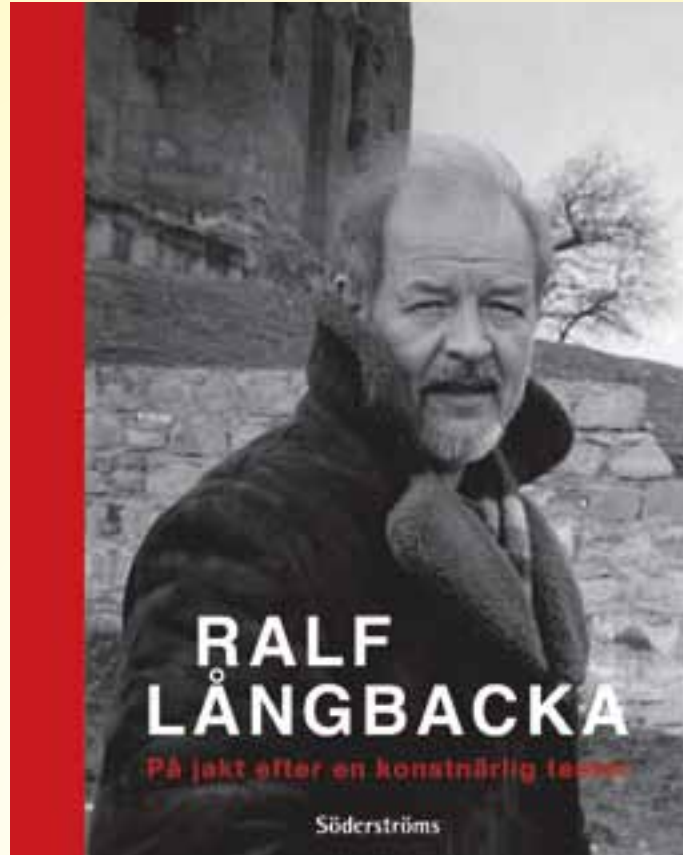
var född i den högborgerliga familjen **von Frenckell**. Hon stod sin mamma **Ester** (som för övrigt introducerade ämnet Teaterhistoria vid Helsingfors universitet) mycket nära, men hade som vuxen ett inflammerat förhållande till sin far **Erik**. Som barn dyrkade hon honom, ett förhållningssätt som framträder som lite olyckligt mot bakgrund av vad vi får veta om hans attityd till henne. Att i sällskap klappa sin fyraåriga dotter på huvudet och säga ”att det gör ingenting att man är ful bara man är snäll”, är kanske inte så välbetänkt.

”De tycks ha haft en otrolig förmåga att missförstå varandra”, skriver Ahlfors. Han ger en annorlunda bild av de ekonomis-

ka grälen och rundturerna kring gården Saari, som Vivica övertog men Erik von Frenckell administrerade under en lång tid, än den som finns i *Adressaten okänd*. Bilden av paret von Frenckells äktenskap fylls på, i Bandler och Backströms bok finns den återgiven ur dotterns perspektiv. Relationen mellan makarna Bandler lämnas nästan oberörd.

Vivica Bandler tycks ha tagit med sitt feodala arv från familjen till teatern – och då menar jag inte i första hand ekonomiska tillgångar, utan snarare ledarstil. Hon var skicklig och nådde oftast sina strävanden. Men hon framstår inte som särskilt sympatisk, snarare som manipulativ.

→

→ **INTE FÖR INTE BYGGER** drama på konflikt. Ralf Långbackas bok om den senare, mera intensiva delen av hans karriär som regissör och teaterchef bygger också till stora delar på olika konflikter. Till skillnad från Bandler ser Långbacka sig som i första hand regissör, i andra hand teaterchef. Chefskapet tycks ha lett till konflikter av mestadels destruktiv natur. Regiarbetet bar frukt, föreställningar, medan ledarbetet framstår som skuggboxning mot en fiende som vägrar framträda i dagsljus. Eftersom boken utgår från chefskapen i Åbo och Helsingfors som inföll på 1970- och 80-talen – med en femårsperiod ”i frihet” som frilans, kretsar konflikterna mycket kring teaterpolitik under en tid när den politiken var nära släkt med partipolitik. Det handlade om utnämningar, repertoar och också om debatter i press och medier. Teatern må ha dödförklarats många gånger, men den väcker starka känslor. Det förefaller som om konflikter och debatter tog mera plats på tidningsidor-

na förr. Att läsa om dem i efterhand känns ändå inte så angeläget, hur viktiga avgöranden det än var fråga om då. Man vet hur det gick, och det har man nu bara att leva med.

Det som väcker mitt intresse, är att se hur otroligt olika omdömen kunde falla, hur recensenter kunde se alldeles olika saker i samma uppsättningar. Och om jag inte tar helt fel, verkar det som om kritiker förr använde sig av värdeomdömen mera generöst då än nu. Man hyllade, avrättade och grälade med yvigare gester.

I den förra memoardelen uppehöll sig Långbacka kring uppväxt, bildningsgång, familjebildning och början av karriären som teaterman. Kanske är det en ofrånkomlig konsekvens av hans livsgång att den delen framstår som mera levande läsning för mig. I

den nu aktuella *På jakt efter en konstnärlig teater* blir det väldigt mycket just jakt, och mindre konstnärlig teater. Långbackas teaterestetik kan man visserligen läsa om i andra böcker, *Bland annat om Brecht* (1981) och *Möten med Tjechov* (1986). När jag läser om uppsättningar jag själv sett får framställningen liv och jag förmår ”fylla i” framställningen. Men Långbackas mest aktiva tid ligger så pass långt bak i tiden, tjugo år och mera, att jag inte har tillgång till det.

Kapitlet om arbetet med Närpes sommarteater lyfter sig ur det här omdömet. Här ger sig Långbacka tid och utrymme att beskriva arbetet med amatörer och vilken tillgång dialekt, annan praktisk kunskap (utöver teaterarbetet) och vridläktare kan vara. Det opretentiösa formatet, fläkt av semester

...teaterböcker

och sommarbris gör säkert sitt till för att höja stämningen.

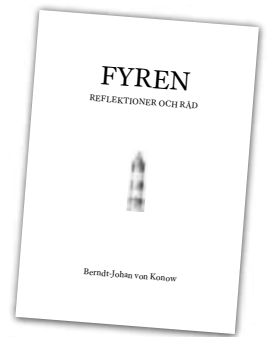
RALF LÅNGBACKAS BOK är rik (inte minst till sitt omfång på dryga 500 sidor) och den rymmer en viktig period i finländskt, nästintill nutida teaterliv. Den är och kommer att bli en ovärderlig källa att ösa ur, när man vill veta mera om tillkomsthistorierna kring viktiga uppsättningar som dialogupplägget *Beckett/Brecht – I väntan på Godot och Regeln och undantaget*, operan *Macbeth*, *Peer Gynt* och *Galileis liv*, för att nämna några.

Boken präglas i någon mån av korttidsperspektivet. Perioden som Långbacka avhandlar är lång, men utsiktspunkten ligger ganska nära intill. Det har lett till att den är rik, men lite svåröverskådlig och kompakt.

Svenskbygdens läsare
önskas

God Jul och
Gott Nytt År!

”Jag vill ej det ansvar bära
att inte försöka andra lära
hur man på bästa sätt
kan göra livet för sig lätt.
Här nu följer mina teser,
memorera gärna det du läser.”

Beställ gratis *Fyren*, Berndt-Johan von Konows häfte med hans egna livsvisdomar: sfv@sfv.fi, eller tel. 09-6844 570

Gustaf WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

Pojken som älskade böcker

POJKAR LÄSER INTE BÖCKER.

Till utmattning får vi höra detta trista mantra, som blivit så självklart inom kultursociologin att det snarast får en självuppfyllande effekt. I den mån barn och ungdomar över huvud taget läser är det fråga om flickor. Tuffa killar kan ju inte tvingas till en så tjejkärlig syssla som att sätta sig ner med en bok.

Generella utsagor av det här slaget har sina favoriter. De beskriver aldrig hela verkligheten. För det finns förstås fortfarande pojkar som trotsar gruppträck och oskrivna regler för hur individer av manligt kön ska bete sig. Och med lite uppmuntran från föräldragenerationen kan det inte vara omöjligt att nå en symbios mellan datorns och bokens värld. Den som en gång låtit sig lockas in i litteraturens universum ångrar sig sällan.

EFTERSOM JAG RÅKAR HÖRA till det maskulina könet borde jag alltså för att följa konventionerna strunta i allt vad läsning heter. Hur kan det då komma sig att böcker, tidningar och tidskrifter under hela mitt medvetna liv varit tillvarons absoluta centrum?

Skolan har i mitt fall ingen som helst betydelse. Där vantrivdes jag för det mesta. Det var först i gymnasiet, tack vare den briljante modersmålslektorn Vidar Sjöblom, som undervisning i litteratur gav mig något.

Men någon sorts genetisk linje kan säkert spåras. Flera i släkten har blivit journalister eller författare – och mycket talar för att begåvningen har sina rötter hos min mormors mor. Hon hette Amanda Rosina Helin, var värdinna på tingsgården Enig-

heten i Föglö Degerby, läste mycket och korresponderade flitigt med biskopar och andra lärda män. Riksarkivarien Reinhold Hausen lärde känna henne på 1910-talet och frapperades över att möta en sådan intelligens fjärran från kulturlivets metropoler. ”En märklig kvinna”, skrev han i en reserapport från skärgården.

Amanda Rosina dog redan 1927, men hennes minne levde starkt under min barndom. Hon reflekterade över vår existens och trosfrågor; sådan ville jag också bli!

IDEN BORGERLIGHET DÄR jag har mitt ursprung var böcker en självklarhet, även om pengar nog ansågs viktigare än det andliga kapitalet. Stadsbiblioteket blev tidigt en av mina oaser. Min snälle far köpte massor av böcker åt mig; på väg hem från banken vek han inte så sällan in till Mariehamns bokhandel för att glädja sin lille son med någon spännande bok. Till julen kunde jag frossa i hårda paket. Kanske jag var bortskämd, men vilken kärlekshandling kan vara viktigare än att förse sitt barn med litteratur?

FRÅN MORFARS TID HÄRSTAMMADE en ståtlig rad med Alexandre Dumas romaner i halvfranska band. Försiktigt vände jag bladen medan de tre musketörerna rusade fram mot nya äventyr och greven av Monte Christo planerade sin flykt från fängelseön. På hyllorna fanns samlade utgåvor av Jarl Hemmers, Erik Axel Karlfeldts och Gustaf Frödings dikter. Tidigt fastnade min blick på August Strindbergs ”Tjänstekvinnans son”, Selma Lagerlöfs ”Jerusalem”, Sigrid Undsets ”Kristin Lavrans-

dotter”, Margit Söderholms i dag nedvärderade romansuccé ”Driver dag, faller regn” – som ansågs mycket vägad för sin tid – och flera av Jascha Golanjuks romantiska berättelser. Mitt intresse för historia fick näring av Harald Hornborgs romaner, som absolut vore värda en renässans. Min mors favoritbok var Dag Hammarskjölds ”Vägmärken”, som jag alltid återkommer till.

På paradplats stod förstås Sally Salminens ”Katrina”, som gjorde Åland till en prick på den litterära världskartan. Och så bläddrade jag ständigt i uppslagsverk, då som nu. Min barndoms bibel heter Bonniers folklexikon.

Allt detta läste jag någon gång i tioårsåldern. Texter avsedda för vuxna, men i mina ögon fanns inga gränser för ordens dans över papperet. Det jag inte förstod bosatte sig ändå på något sätt i mitt sinne, redo att öppna sig vid nästa genomläsning.

MOT DEN HÄR BAKGRUNDEN är det kanske inte så konstigt att jag ställer mig skeptisk till den åldersrekommendation som numera blivit allmän konsumentupplysning inom barn- och ungdomslitteraturen. Jag hade inga svårigheter att blanda texter på olika nivåer. Det betydde att jag vid sidan av det ”seriösa” läste en otrolig massa indianböcker och skildringar från vilda västern, från James Fenimore Coopers stigitinnare till dussinböcker om Bill och Ben. Den store berättaren Karl May, orättvist nedvärderad bara för att han gillades av Adolf Hitler, förde mig ut på halsbrytande eskapader i ”Björnjägarens son”.

Inte tog jag heller någon större skada, tror jag, av att läsa om hjältar som den ädle rövaren Coyote. B. Wahlströms pojkböcker, de med gröna ryggar, hörde till den självklara andliga födan liksom Barnbiblioteket Sagas klassiker. Just bokserier av det slaget samlade jag intensivt på – frågan är om jag inte redan vid sju års ålder var bibliofil!

Till mina ständiga följeslagare hörde också Åke Holmbergs formidabla privatdetektiv Ture Sventon och Gösta Knutssons Pelle Svanslös. Båda är klassiker, som trotsar glömskan.

Delar av barndomens bibliotek har jag fortfarande kvar i mina gömmor.

TILL DETTA KOMMER MITT på den tiden enorma intresse för sport i olika former. Jag prenumererade på Idrottsbladet och fascinerades av chefredaktören Torsten Tegnérns unika förmåga att förena kultur och idrott. I allt såg han en estetikens triumf, som beskrevs i texter med gott om versaler och utropstecken. Signaturen T.T. skrev många böcker – de måste jag förstås skaffa mig. Mitt idrottsbibliotek kom att omfatta massor av material om olympiska spel, världsmästerskap, träningsprogram. Historia och nutid möttes.

VISST VAR JAG ETT ganska ensamt barn. Man kan kanske säga att jag sökte mig till ensamheten; jag grubblade över mångahanda oförklarliga ting. Jag kan inte minnas att jag någonsin hade tråkigt, även om det förmodligen handlar om att förtränga det mörka som skuggar alla människors liv. Frågade någon efter mig hade min mera realistiskt lagde bror ett standardsvar: ”Han sitter väl nånstans med näsan i en bok”.

Men tillsammans med böckerna var man ju aldrig riktigt ensam. De var vänner att lita på, bråkade aldrig, skrek inte eller babblade om oväsentliga saker. Här fanns hela tiden nya tankar att upptäcka, drömmar att försjunka i. Utan barndomens och tonårens böcker hade jag varit förlorad.

ÄR DET EN UTOPI att få 2000-talets uppväxande pojkar att läsa? Jag tror inte det. Men det fördrar en medvetenhet som alltför få i dagens föräldrageneration tycks äga. Ett hem utan böcker är som en källa utan vatten. Så länge hårda machovärden bygger upp den manliga självbilden – sorgligt nog uppmuntrad i medierna – lär mjuka attityder komma till korta.

Lust till böcker skapas inte av tvång, utan av att ge barnet en möjlighet att upptäcka hur läsning kan göra världen ny.

Vi behöver flera pappor som på hemväg från jobbet, mitt i vardagsstressen, ger sig tid att köpa en bok till sin nyfikne son!

Levande litteratur på Ekenäs bokkalas

Bokkalaset dukade upp ett litterärt smörgåsbord för alla smaker och åldrar. Färgsprakande, energigivande och tankeväckande.

TEXT OCH FOTO: SUNNIVA EKBOM

NÄR EKENÄS FÖR ETT par år sedan fick en ny kulturarena i den nedlagda biografen blev Kulturhuset Karelia den självskrivna scenen för många författarframträdanden under Bokkalaset. Scenutskottet har helt tydligt inverkat positivt på "förpackningen" av litteraturen. Scenen – proffsigt upplyst och med möjlighet att projicera filmer och bilder på en vit duk, en stor bekmörk sal där alla i publiken ser scenen lika bra.

Bl.a detta, inspirerade till konstnärligt fullödiga litteraturupplevelser under det elfte Bokkalaset.

Bokkalaset startade på torsdagen med **Anna Gullichsen** och **Cara Knuutinen** i skolorna i Bromarv och Tenala. Inalles blev det 10-13.11 ett trettiotal evenemang med litterär anknytning som närde vårt behov av att höra historier berättas "live". Skickliga författare som hittade rätt publik fick efteråt gång på gång motta personli-

ga tack från publikhåll. Och bokkommersens var livlig.

Högstämd poesi och poesi med låg tröskel

För mig började det med ett kyrkobesök på fredag kväll. Föreställningen *Musik och lyrik* i Ekenäs kyrka med ett urval av **Tua Forsströms** dikter som lästes upp av författaren själv, varvat med tonsatta dikter framförda av sopranen **Nina Fogelberg** och

Här diskuterar redaktör **TUA RANNINEN**, som skrivit en bok om skärgården på uppdrag av Skärgårdens vänner, skäribornas sisu och hårda levnadsvillkor. Författaren och historieläraren **STURE LINDHOLM** har skrivit en bok om mästarpaddlaren **THORVALD STRÖMBERG**.

Bokkalasbanderollen syntes i stadsbilden i Ekenäs.

tonsättaren **Claes Holmgren** vid pianot, blev en tonsäker och vacker upptakt till Bokkalasetts flerstämmiga litteraturupplevelser. Flera av dikterna beskrev vinterlandskapet – snön föll och de vitpudrade kvistarna i kyrkans vaser i skön kontrast till verklighetens disiga novemberkväll.

Från kyrkan vidare, över Rådhusstorget och upp längs gågatan till Kulturhuset Karelia där Poetry Slam-publiken inkluderade alla åldrar. Poetry Slammets projektledare **Melinda "diZi" Lönnberg**, Hip Hop-artisten från Ka-

Den åländska riksdagskvinnan **ELISABETH NAUCLÉR** deltog i diskussionen om hur det är att vara Sverigesvensk (med norsk mamma) ålänning i riksdagen. **BITTE WESTERLUND**, t.h., koordinatör för Bokkalaset, är nöjd över att så många författare rymdes med i år.

YLVA LARSSON är en av redaktörerna för den intressanta antologin *Enkel biljett* som belyser Sverigesvenskens situation som invandrare i Finland. Kärleken fick henne att flytta till Helsingfors.

Steinerpedagogen **AGNETA ASPELIN** är alterneringsledig och har nu mer tid för läsning. **HENRIK JANSSON** från Åbo fascinerade publiken med sin läsning av en prosalyrisk dikt om grönsaksinköp. *Brev till min K* är hans trettonde bok.

ris, hade som "Kultur i skolan" besökt gymnasiet och högstadiet i Ekenäs för att berätta om estradpoesi. Och författaren och estradpoeten, sverigefinländaren **Solja Krapu** från Umeå hade tidigare på dagen peppat i högstadiet för att locka eleverna dit – vilket också lyckades.

Novellprisvinnaren **Hannah Lutz** som vuxit upp i Ekenäs och studerar vid Köpenhamns förfat-

tarskola hade även samma dag berättat om skönlitterärt skrivande i gymnasiet.

Föreställningen var mer interaktiv än litterära program brukar vara; Poetry Slam-publiken indelas i flera jurygrupper och däremellan visar man sitt bifall med uppmuntrande applåder och skrattsalvor. Estradpoesi är ofta humoristisk, så också i Ekenäs; inte minst de dikter som Solja

Krapu med intensiv scennärvaro och i dialog med publiken värmede upp med.

De fem unga estradpoeterna Hannah Lutz, **Johan Lönnberg**, **Jonas Sundström**, **Oskar Fagerström** och **Martina Moliis-Mellberg** hade ombetts framföra sina dikter före pausen varefter scenen var fri för den som så ville. Alla som uppträdde är noviser men blodad tand och mer scenva-

Skådespelaren **STINA EKBLAD** är primus motor för ett stort svenskt lyrikprojekt som har resulterat i en diger diktbox. Efter söndagens skärgårdslunch, där hon träffade regissör **ERIK PÖYSTI**, gav hon prov på sin recitationskonst i kulturhuset Karelia.

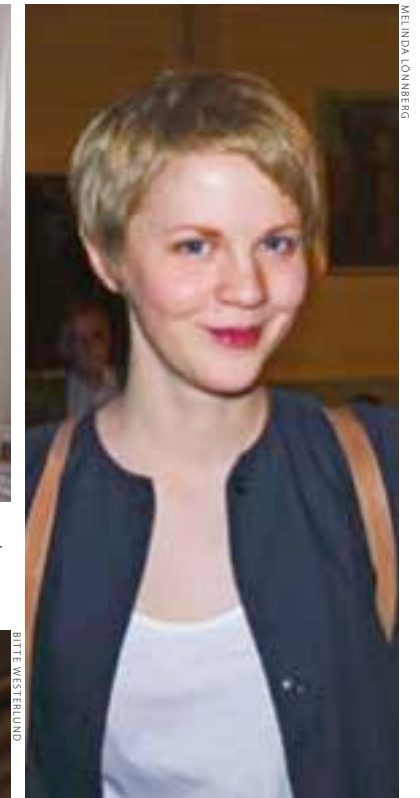
KERSTIN LJUNG mottar **STINA EKBLADS** dedikation på diktboxen med svensk lyrik

na fick de detta magiska datum 11-11-11. Publiken lyssnade och poängsätte generöst. Poesin talade ett språk som de unga känner igen och tycker om. Killarna framförde ofta sina dikter med gester och rörelser som känns igen från rap-sånger, här förstås utan musikackompanjemang. Från estraden reciterades dikter med teman som tog tidens puls, t.ex. funderingar kring snabbmat och slow food. **Jonas "Mysfabon" Sundströms** då senast skrivna dikt som han som vinnare fick läsa två gånger, handlade om hur det är att åka tåg från Helsingfors till Ekenäs, med sedvanliga förseningar och

dyra och dåliga smörgåsar från buffévagnen.

Martina Moliis-Mellberg, 27 år, hade rest till Ekenäs från Köpenhamn där hon skriver sin pro gradu-avhandling om serielitteratur och studerar filmvetenskap.

– Efter min första Poetry Slam i Göteborg förstod jag att dikterna ska vara fyndiga, då fungerar det bra och publiken är med. Jag brukar läsa dikterna högt för mig själv, viktigt för att få språket att bli rätt. Estradpoesins formuleringar ska tilltala en publik som längtar efter att bli underhållen, säger Martina.

HANNAH LUTZ studerar vid Författarskolan i Köpenhamn. På supén läste hon ur sin novell som vann första pris på Umeå Littfest. Hon hann också med ett besök i sitt gamla gymnasium i Ekenäs och Poetry Slam-tävlingen på Karelia.

Nya förmågor i rampljuset

Enbart Ekenäsbor i publiken är det inte fråga om under Bokkalaset, fastän så många som vallfärdar långväga ifrån som det brukar vara på Mariehamns litteraturdagar, är det inte i Ekenäs. **Titti Fritzén**, lärare i engelska vid Virkby gymnasium, deltog första gången i Bokkalaset. Solja Krapu var orsaken.

– Jag har läst allt Krapu publicerat och hennes tre dikter som vi hörde här har jag läst för min nioåriga dotter. Det vardagliga anslaget har hög igenkänningsnivå, förklarar Titti Fritzén som tycker att de fem unga som framför- →

Sångerskan **ANNIKA, "CLEO" HULTMAN**, nyligen återinflyttad i Ekenäs, avrundade den litterära supén med att bjuda in **CLAES ANDERSSON** från publiken för att ackompanjera några jazzsånger.

de sina dikter efter Solja Krapu höll hög nivå.

Solja Krapu berömde stämningen i Karelia.

– Publiken är fantastisk! När det är fråga om estradpoesi ska den som uppträder vara lyhörd för publikens reaktioner. Då föds ett samtal med publiken.

Solja Krapu vann sina svenska mästerskap i *Poetry Slam* så tidigt som 1997 och 1998. I Svenskfinland har genren inte slagit igenom på samma sätt som i Sverige, men troligtvis får Soljas Poetry Slam i Ekenäs många uppföljare. Tiden är mogen för den här sortens väl-läsningstävlingar!

Författaren i fokus

Publiken infann sig entusiastiskt även till lördagens mångsidiga författarsamtal på Karelia. Vi fick bl.a. lära oss av **Nils Erik Forsgård** att **Hemingway** tog alla

tillfällen i akt för att marknadsföra sig med hjälp av intervjuer i medierna. Medierelationen matchar dagens kändisförfattarspel. När antologin **Enkel biljett** diskuterades satt det bra med statsvetaren från Sverige och Ekenäsbon **Åsa Bengtsson** som moderator. Bengtsson gjorde även väl ifrån sig som konferencier för kvällens litterära supé där **Henrik Janssons** uppläsning ur sin senaste diktsamling *Brev till min K* lockade fram mångt hjärtligt skratt.

Supén profilerade sig i år som ett jippo för inbjudna gäster, många fler betalande hade rymts vid långborden. Eller är det så att med så många intressanta gratisevenemang kring litteraturen har dyr Litterär supé spelat ut sin roll?

Nytt för i år var att en del av författarna fick klara sig utan intervjuare, eller uppträdde i par och intervjuade varandra. Visst klara-

LISBET TUOMINEN, MELINDA LÖNNBERG och **BIRGITTA NYBERG** ordnade Poetry Slam.

På söndagens Skärgårdsbrunch som hölls på hotell Seafront, presenterade **ULRICA CRONSTRÖM** från Slow Food Västnyland skriften om braxen med 16 recept som hon redigerat.

de de sin uppgift bra, men mer värdet av en utomståendes fördjupande frågor är värt att satsa på i fortsättningen. **Madeleine Wessman**, ordförande för arbetsgruppen Bokkalaset, förklarade att budgeten är liten och man gick in för att spara på intervjuarnas arvoden. Dessutom ställde en del av de uppträdande upp utan arvoden eller mycket små arvoden för att rymmas inom en budget på 24 000 euro, varav bara 5 000 euro är Raseborgs stads andel (jmf. Mariehamns stads bidrag på 20 000 euro för Litteraturdagarna).

Att det numera är Raseborgs stad som bidrar till Bokkalaset budget kanske innebär nästa år att mer av Raseborg är inkluderat än Ekenäs, Tenala och Bromarv. Litteraturintresset borde även få näring av levande författare på scener i Karis och Pojo. Hur blir det då med Hangö?

SFV:s Beijarholmsstipendium

I enlighet med donatorn Birgit Ekbergs önskan utlyser Svenska folkskolans vänner ett stipendium som ger ett finlandssvenskt lärarpar möjlighet till en sommarvistelse på Beijarholmen i Barösund 1.6–31.8.2012.

Beijarholmen är 4 hektar och belägen i Barösunds yttre skärgård. På holmen finns ett hus med tre rum och kök. En båt ställs till förfogande för nödvändiga transporter och för nöjesresor. Av dem som väljs förutsätts därför vissa praktiska färdigheter i båthantering och navigation. För dem som är intresserade av skärgårdsliv är holmen ett paradiset. Vistelsen är hyresfri, men stipendiaterna svarar själva för konsumtionskostnaderna.

Stipendiet är öppet att sökas av ett lärarpar i aktiv tjänst eller av ett pensionerat lärarpar. Definitionen lärare tolkas i detta sammanhang i vid bemärkelse.

Skriftlig ansökan riktas till Svenska folkskolans vänner styrelse, och postas till SFV, PB 198, 00121 Helsingfors. Ansökan skall lämnas in senast 31.1.2012. Närmare upplysningar ger SFV:s biträdande kanslichef Catharina Gripenberg, 040-778 0351, catharina.gripenberg@sfv.fi

Odensholm anno 1905 och idag

JAAN FRANCLIN PERLITZ

Vinden vid den estniska västkusten var måttlig till frisk och kom från ost nordost. Vi stävade mot nordväst från Dirhamn och kursen var inställd mot Odensholm. Vid rodret på patrullbåten "Ankur 008" stod Gunnar från gränsbevakningen, lugn och trygg.

ANDRA OMBORD VAR VÄNNEN Indrek, även han jobbades vid gränsbevakning; så Sven, son till Aili och Uno Bergström, som sedan år 2000 är bofasta på den vindpinade lilla ön, och så under-tecknad som var ute på ett litet äventyr!

Bakgrunden är denna: i min ägo har jag **Albert Engströms** bok *Mitt liv och leverne* där han, bland annat, berättat om ett besök han gjorde på Odensholm för över hundra år sedan, sommaren 1905. Han var ute på seglats med sin vän **Anders Zorn** i dennes kostur *Mejt*, ytterligare en konstnär fanns ombord finländaren **Axel Gallen-Kallela**.

De här männen var ju verkliga kulturgiganter: Engström var mycket: författare, tecknare, tidskriftsutgivare och blev så småningom invald på stol nummer Aderton som ledamot i Svenska Akademien, Gallen-Kallela är en av Finlands nationalmålare, och Zorn var redan då världsberömd konstnär!

Herrarna hade besökt Reval, (idag Tallinn) och gjort ett strandhugg i Baltischeport – Paldiski alltså. Det strandhugget var inte enbart angenämt, såhär skriver Engström: "... Baltischeport, där barbarer i gendarmuniform försökte göra vårt liv surt." Den tidens tsarryska gränsbevakare krävde alltså en och annan muta, för att herrar konstnärer skulle få stiga i land. Väl på torra land på ett näringsställe, träffade dom svensk-estländare, och Zorn blev mäkta sur för att han inte blev igenkänd.

MEN TILLBAKA TILL ODENSHOLM och min egen tripp dit. På ett avstånd av femtio meter fälldes ankar och vi fick ta oss iland i en liten julle. 1905 hade konstnärerna samma problem och fick hjälp av en på ön boende fiskare att hitta lämplig ankarplats en bit från stranden. Engström beskriver i boken målade hur ön såg ut på den tiden:

"Vägen gick över en sandslätt med låga enbuskar och här och var små sävkantade gölar, där ejdrar, måsar och småspövar orädda simmade omkring eller spatserade på stränderna".

När de kom fram till det lilla kapellet såg de, att över dess port tronade en galjonsbild, föreställande en präst i 1700-tals kläder. Engström:

"Kapellet verkar blankslitet av stormarna och gravstenarna ser ut

som tvinnade växter av förhistoriskt ursprung. Det torra gräset frasar under fötterna och jag tänker på de döda gamla svenskarna som trötta av brottningarna med havet slumra här nere."

Idag är kapellet en ruin men byggnadsställningar är resta vid det halvt raserade tornet. Av de gamla gravarna finns idag inte ett spår, men sju nya minnesmärken är resta och inhägnade och bär inskrifter över de sju familjer, som en gång bebodde Odensholm: "Brus, Grejs, Nibondas, Marks, Erkas, Nigårds och Stavas".

KONSTNÄRERNA FORTSATTE UPP MOT den by som då fanns på ön, där askar skuggade de sävtäckta husen och Engström kände sig som om han hamnat i medeltiden. De mötte en kvinna, som tassade ut i sälskinnskor från en ladugård. Andra byinvånare strömmade till och efter ett par minuter fann sig herrarna vara hedersgäster i familjen Brus hem. Fler byinvånare strömmade till för att träffa dom "riktiga" svenskarna och med språket var det inget större problem. Öborna försökte tala rikssvenska, men mest talade de sin egen dialekt och då Engström fonetiskt beskriver den, verkar det närmast som Gotländska. Men Engströms upplevelse i Brus hem gör honom lycklig och hans beskrivning blir hänförd:

Ego och Uno, invånare på Odensholm.

"I den stora, svartrökta, men rena stugan dukas vår kvällsmåltid upp av kraftiga blåögda kvinnor. På bänkarna bredvid oss sitter våra gamla blonda vikingar med vackert skurna ansikten [...] Vi åt, brunt bröd, smör, flundra stekt i svinflott, rökt torsk – Odensholms specialitet, rökt flundra, filmjolk, hembryggt öl, mjölk [...] Sällan har jag njutit så mycket som av den rökta torsken och det goda brödet."

EN SÅDAN FESTMÅLTID HANN jag och Indrek inte med under våra två timmar på ön. På stranden möttes vi av **Uno Bergström** och i hans jeep bar det iväg till hans hem. Där träffade vi hustru Aili och hon kunde berätta, att på somrarna besökes ön av barn och barnbarn till de familjer som 1940 tvingades lämna sitt Odensholm

och bosätta sig i Sverige. Med Uno som guide besökte vi allt sevärt på ön och fick en god uppfattning hur det en gång gestaltat sig där. Vi såg kanonbatterierna som sönderrostade talade om krig och elände, nedgången till de underjordiska utrymmena: kök, sovsalar och kommandorum. Tyvärr hade vi ingen ficklampa med oss, så en närmare besiktning var omöjlig. Vidare de vackra ängarna – jag har aldrig sett så många gullvivor på en gång i hela mitt liv, som jag såg på Odensholm.

Får betade, fåglar sjöng och måsarna skrek. Klipporna på nordsidan var väldiga och sjöarna slog mot stränderna.

SEDAN MÅNGA ÅRHUNDRADEN HAR Odensholm befolkats av svenskar, men under 1300-talets

stora pest – *Den svarta döden* – som svepte fram över hela Europa, blev ön öde. Sedan kom en man från Sandhamn i Stockholms ytter-skärgård med sin familj och bosatte sig där. Han hette Erik och familjen kom att kallas för Erkas. Efter pesten hade också estniska pirater sitt tillhåll där, men **Gustaf II Adolf** lät befolka ön med svenskar, gav dem vissa privilegier och de lämnade årligen i skatt fyra tunnor salt fisk och fyra tunnor torkat, som de sju familjerna samlade ihop. En estnisk baron köpte ön, men öborna betraktade sig som svenskar och nekade att underkasta sig någon förändring.

TRE DYGN STANNADE KONSTNÄRERNA på Odensholm innan kursen sattes mot Sverige. Mitt besök varade i drygt tre timmar.

Idyllmålaren Carl Larsson

JARL STORMBOM

ÅBO KONSTMUSEUM PÅGÅR till 8.1.2012 en utställning med över etthundra akvareller, fresker och oljemålningar av Carl Larsson. Aldrig har hans konst visats i Finland i sådan bredd som nu – hittills har man fått ty sig till vägg-almanackor, vykort eller andra utställningar på t.ex. i Nationalmuseum i Stockholm, Nordiska museet eller Valdemarsudde.

På utställningen förstärks intrycket av Carl Larssons idyllmåleri – låt vara att också hans historiska måleri ryms med. Också hans målningar i Grez, den nordiska målarkolonin i närheten av Paris, finns med. I Grez är ljuset och färgerna andra än i Sverige, men de smittade av sig på hans svenska verk.

HUR BLEV C.L. IDYLLMÅLAREN framom andra? När han var tretton år uppmanade hans lärare honom att söka som elev till Konstakademien. Men Larsson var samtidigt tvungen att arbeta för sin försörjning, och från 1866 arbetade han bland annat som retuschör hos en fotograf, och från 1871 som tecknare i veckotidningen Kasper. Han vistades i Paris 1877–85 med några avbrott. Han var en flitig och rapp illustratör,

Carl Larssons självporträtt med dottern Brita (1895).

och i Paris slog han igenom 1883 med eleganta akvareller och motiv från byn Grez. På världsutställ-

ningen 1889 ställde han ut ett större dekorativt alster, *Rokoko-Renässans-Nutida konst* jämte skulpterade rambilder.

I Göteborg förestod han konstmuseets konstskola 1886–88 och 1891–1893. Som konstnär var han då färdigt utbildad – utbildningen hade skett mer eller mindre på praktisk väg. Han blev ju själv konstnärlig ledare.

Idyllmålare men också mer

Carl Larsson uppehöll sig nu dels i Stockholm, dels i byn Sundborn vid sjön Siljan i Dalarna, där han med hustrun Karin inrättade sitt hem efter egen smak. Han ansattes tidvis av tungsinne. Efter en tvåveckors regnperiod övertalade fru Karin honom att måla hemmet och familjen. Det blev med tiden många barn och stor konst på realistisk grund. Carl Larsson blev hemmets, familjens och närmiljöns målare. Under årens lopp fick hans konst en kärnsvensk karaktär inte minst med de historiska bilderna. Det blev fresker ur svenskt konstliv under 1600- och 1700-talen och mer monumentala tavlor med historiskt motiv t.ex. *Stockholms slottsbygge* med N. Tessin som huvudfigur. Oljemålning-

Modellen skriver vykort (1906).

Blomsterfönstret (1894).

en *Gustav Vasas intåg i Stockholm* 1523 uppsattes på en vägg i Nationalmuseum.

Carl och Karin Larssons inredningsstil var lättsam och gällde enskilda objekt. De gillade en stol från gustavianska tiden, en moraklocka, en bonad med motiv från Dalarna, en ljusgrå byrå, klassiskt porslin, ett stort bord, mycket blommor i krukor. Både bordet och möblerna beklädades. På väggarna fanns tallrikshyllor med både ditsatta föremål och upphängda kopparkärl. Om somrarna var gränsen till trädgården flytande, då man mycket levde därute. Med jämna mellan-

rum sätter Larssons inredningsstil fortfarande sina spår i senare tiders inredningsmode.

Skandalen

När konstnären för Nationalmuseum målade *Midvinterblotet*, som skulle placeras i museets trapphus på den enda återstående fria väggen, blev det stor skandal då ämnesvalet väckte högst delade meningar hos kritiker och myndigheter och föranledde tidvis en rätt häftig debatt. Konstnären blev förnärmat och avstod till sist från företaget. Efter Larssons död fanns tavlan på Arkiv för levde därute. Med jämna mellan-

Bron (1912).

Julaftonen (1904).

40 år. År 1987 sålde Larssons efterlevande tavlan på Sotheby's i London för drygt 10 miljoner kronor. Köparen lånade ut den till Nationalmuseum vid dess 200-årsjubileum 1992, och med hjälp av pengar från olika stiftelser samt donationer kunde Nationalmuseum år 1997 köpa *Midvinterblot* för 14,6 miljoner kronor.

En populär mästare

Carl Larssons konst är fortfarande omätligt populär. Via känslan för hemmet och familjen leds man till att skaffa hans akvareller och fresker, åtminstone som kopior. Carl Larssons originalverk betingar idag höga priser, och utställningarna med hans konst är välbesökta. Ett större arbete om honom har nyligen publicerats och en förnyad uppskattning av hans konst kan anas.

Förklaringen kan säkert sökas i en längtan till familjegemenskap och närmiljö. Carl Larsson var en mästare att med harmoniska färger skildra precis dessa.

Pressvärdinna vid Helsingfors Bokmässan

Finska för finlandssvensken, engelska för svensken och svenska för estländaren

Finlandssvenskarna talar finska, rikssvenskarna kommunicerar på engelska. Estlänningen talar varken engelska eller finska utan svenska. Det är pressvärdinnans erfarenhet av de språk som pressen använder. Det var för 23 år sedan **Arja Pitkänen** fick den eftertraktade tjänsten som pressvärdinna i Helsingfors Mässcentrum. Det betyder att hon var välbekant för pressfolket redan då den första bokmässan ordnades för elva år sedan.

TEXT & FOTO: BENITA AHLNÄS

DET ÄR I SAMBAND med årets bokmässan - *De tusen berättelsernas evenemang* - som Svenskbygdens utsända lyckas få en pratstund med Arja Pitkänen.

Eftersom intervjun är för Svenskbygden är även frågan om intervjuspråk intressant. Det har sagts och tål att upprepas att finlandssvenskarna själva är det största hotet mot finlandssvenskan.

För Arja är det mer regel än undantag att finlandssvenskarna talar finska.

– Du är ett undantag, säger hon och tittar mig rakt i ögonen.

Arja tycker att det är litet tråkigt att hon inte får användning för sin svenska som enligt mig är mycket bättre än den finska som många finlandssvenskar rådbräkar. Visst är det oartigt att genast

övergå till finska om en finskspråkigs svenska inte är så perfekt. Arja säger det inte men om jag tolkar hennes ansiktsuttryck rätt så är det ungefär så hon tänker.

Att rikssvenskarna använder engelska är ett faktum. Däremot är det intressant att en estländsk pressrepresentant konsekvent talar svenska med Arja.

Noggrann pressackreditering

Vi avbryts av att representanter för journalistkåren börjar välla in i pressrummet. Granskningen av presskort är numera minutiös. Vid ingången till presscentret står två stadiga män som nitiskt kontrollerar mitt presskort som tydligen inte vinner deras godkännande eftersom de ytterligare ber om

ett intyg. Vis av tidigare erfarenheter har jag försäkrat mig om ett sådant undertecknat av Svenskbygdens redaktion. Dokumentet är på svenska. De muskulösa männen tittar bistert på mig och låter mig passera. Ackrediteringen har jag skött i förväg för att vinna tid och för att hinna få ett av de fåtaliga läsbara skåpen som finns i pressrummet.

I nästa ögonblick är rummet fyllt av journalister. Arja ajournerar intervjun för att sköta en av sina viktiga uppgifter som kaffekokare och utdelare av namnappar som journalister med växlande framgång försöker fästa på kavajuppslaget – eller något annat klädesplagg.

ARJA PITKÄNEN har en lång erfarenhet av arbetet som pressvärdinna i Helsingfors Mässcentrum.

Pressförplägnaden förtvinar

Under tiden har jag embarkerat mig vid den enda datorn som finns i pressrummet. Den är gammal och tangenterna är slitna.

– Men, säger Arja, de flesta redaktörer är numera försedda med bärbara datorer.

Medan Arja fortsätter att sköta sina uppgifter knaprar jag på ett salt kex. Den tiden är förbi då journalister bjöds på vindruvor och goda ostar, konstaterar jag med saknad.

Antalet journalister ökar

Så lyckas Arja få förstärkning och intervjun fortsätter vid klädställningarna som snabbt fylls med ytterplagg upphängda på egen risk.

Jag, som har varit med i svängarna på mässcentret lika länge som

Arja, är förvånad över det stora antalet journalister. Förr medförde journalisterna barn och blomma. Även jag var tvungen att släpa med min då 7-åriga dotter som brukade fördriva tiden med att teckna tills den dagen kom då hon blev assisterande fotograf och redaktör. Numera är det regel att man inte får ta med sina barn.

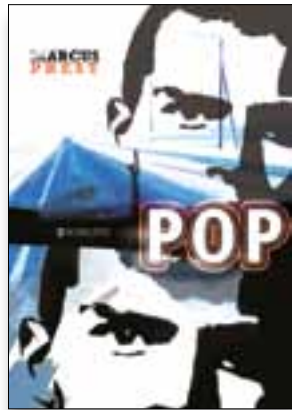
Under sitt första år som pressvärdinna tyckte Arja det var ofantligt många då 500 journalister var ackrediterade. För årets bokmässan hade över 2000 journalister ackrediterat sig, medan besökarnas antal uppgick till över 80 500. De som för några år sedan talade om bokens snabba död var med andra ord ute i ogjort väder. En undersökning i mässcentret bland besökarna talade sitt tydliga språk: en-

dast sex procent äger en läsplatta.

Heltäckande betjäning

Det är intressant att lyssna på Arja Pitkänen då hon berättar om sitt liv som pressvärdinna. Det är frågan om ett nästan dygnet runt arbete under själva mässdagarna med intensiva förberedelser och ett lika intensivt eftersläkningsarbete. Det märks att Arja trivs och att hon är besjälad av uppgiften att göra det så bra som möjligt för pressfolket. Hon svarar beredvilligt på både enkla och kluriga frågor. Det vad hon mot förmodan inte vet tar hon reda på.

Det är bara en sak Arja Pitkänen inte gör. Reportagen och referaten överläter hon åt redaktörerna. För någon mätta ska det väl ändå vara med servicen.

MARCUS PREST

Pop

Marcus Prests debutroman *Pop* är en bladvändare med mycket låg feel-goodfaktor.

"Pop handlar om den manliga huvudperson som boken igenom förblir namnlös, och om hans kamratkrets, en överprivilegierad samling urbana skyltdockor med dyra bilar och rika fäder. När studie- och träningslivet får rastlösheten att växa och när det egna jaget bara existerar som en uppsättning varumärken, blir lockelsen att närma sig det verkliga 'Livet' stor."

HBL, EVA KUHLEFELT

Cirka pris 25,00

CHRISTEL SUNDQVIST

Om något skulle hända

Christel Sundqvists nya roman är en psykologisk thriller eller en studie i vad som händer när de vuxna inte orkar annat än blunda för sanningen. En gastkramande skildring av hur det onda ärvs och vandrar vidare.

"Sundqvist håller sig borta från pressens och dussindeckarnas fingerpekande och frossande i olika fall – i stället står hon nära sina karaktärer, lyssnar till deras egen skam och skuld."

HBL, ANNA-LINA BRUNELL

Cirka pris 25,00

YVONNE HOFFMAN

Det förlorade paradiset

13 skymningsberättelser

Skymningsberättelser för dig som tror på spöken men särskilt för dig som inte tror. Efter att du läst det här är du inte så säker längre.

"Hoffmans styrka är att hon förankrar sina personer så ledigt men samtidigt fast i vardagen att deras kusliga upplevelser får en självklar trovärdighet. Och sen mitt i denna vanlighet det krypande obehaget, oftare än den skriande fasan."

HBL, PIA INGSTRÖM

Cirka pris 25,00

BOSSE HELLSTEN

Solen dånar på

Bangård 35100 Orivesi St.

Dikter om en man och hans landskap.

Cirka pris 20,00

IRMELIN SANDMAN LILIUS

Sjutusen år

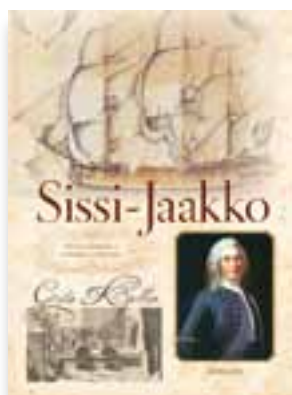
En biografi över Carl-Gustaf Lilius. Del 2

Del 2 börjar i november 1957 med att Irmelin och Carl-Gustaf gifter sig. Det unga paret har bestämt sig för att bo i Carl-Gustafs barndomshem, Villa Lilius, i Hangö.

Sjutusen år är också berättelsen om ett konstnärsäktenskap där både Carl-Gustaf och Irmelin skulle förverkliga sig själva. 1958 föddes dottern Muddle. Redan från tidiga år fick hon följa med på studie- och arbetsresor. Carl-Gustaf etablerade sig som ett av den yngre generationens intressantaste namn och Irmelin skrev böcker som småningom lästes i hela Europa.

Livet påverkades också av dramatiska händelser i släkten och perioder av stor fattigdom när pengarna inte ville räcka vare sig till konstnärsmaterial eller mat. Men boken handlar också om viktiga resor, vänskaper och en ständigt växande lojalitet med förtryckta folk i hela världen. Rikt illustrerad med fotografier och teckningar.

Cirka pris 30,00

GÖSTA KJELLIN

Sissi-Jaakko

En klassresa i svenskt 1700-tal

Gösta Kjellins (d. 2009) bok *Sissi-Jaakko* om Jacob Forsell/af Forselles är en liten men innehållsrik bok om frihetstiden. En långessay inte bara om huvudpersonen och hans socialt ambitiösa hustru, utan även en porträttsskiss av frihetstidens Sverige ur ett östfinskt perspektiv.

"Den röda tråden i boken är en fin koppling mellan en specifik individs historia och stora politiska händelser i Finland under 1700-talets första hälft."

VASABLADET, ANNA SUNDELIN

Cirka pris 35,00

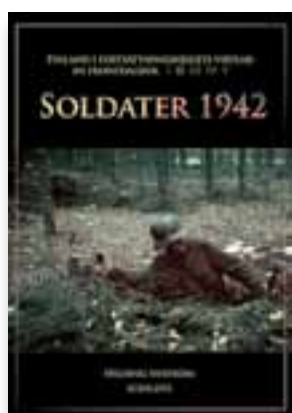

HILDING NYSTRÖM

Rekryter 1941

Hösten 1941, i början av fortsättningskriget, är det dags för den 18-årige Hangöpojken Hilding Nyström att rycka in. I det ögonblicket är det inte många som tror att Hangö som är en sovjetisk marinbas snart ska erövras av finska trupper, men detta sker medan Hilding får rekrytutbildning i Jeppo i Österbotten. Kring nyår bär det av till ryska Östkarelen som finnarna besatt ända till Svir. Vid månadsskiftet januari-februari 1942 står Hilding med sina kamrater, unga pojkar från Finlands svenskbygder redo att värna östgränsen.

Cirka pris 30,00

Soldater 1942

År 1942 låg hundratusentals unga finländare ute vid en lång front som sträckte sig från Finska viken till Norra ishavet. Av deras brevväxling med dem därhemma framgår bl.a. att man länge satte sitt hopp till de tyska vapnens seger. Situationen i Finland skilde sig därvidlag från de flesta andra europeiska länder vilket berodde på erfarenheterna från vinterkriget. Man hoppades att de två onda krafterna bolsjevismen och nazismen skulle banka livet ur varandra och den västerländska demokratin slutligen segra – så som det till sist också gick vid 1900-talets slut.

Cirka pris 30,00

TANJA LÖNNROTH

Tyra Ohyra får en vän

Möt Tyra Ohyra, en oemotståndligt charmig och glad men också rätt så självisk dam. När Tyra äntligen får en egen vän är det hon som vill bestämma vad de skall göra tillsammans. Det tycker vännen inte om i längden, förstås. Men hur går det när det äntligen blir vännens tur att bestämma? Ömsint och lekfullt om vänskap och ömsesidig respekt för de allra minsta!

"Lönnroth är värd en eloge för sin skicklighet att med få ord, minimalistiskt bildspråk och finess mejsla fram ett så viktigt budskap i en visuellt både vacker och smått skrämmande liten bokskapelse."

VASABLADET, PIA SIEGFRIDS

Cirka pris 22,00

Mumin

TOVE JANSSON & SAMI MALILA

Världen enligt Mumintrollet

Cirka pris 18,00

Världen enligt Snorkfröken

Cirka pris 18,00

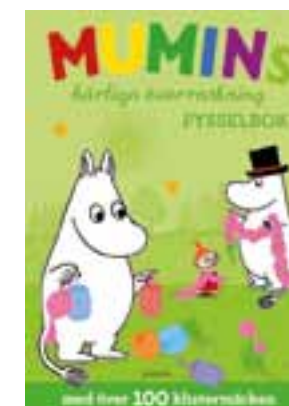
Det snöar i Mumindalen

Cirka pris 19,90

Mumins bästa dag

Cirka pris 19,90

Mumins härliga överraskning

Cirka pris 10,00

Blad ur höstens arkiv

Läsbiten är denna gång inledningen från **Bo Carpelans** *Blad ur höstens arkiv* – Tomas Skarfelts anteckningar.

En höst flyttar Tomas Skarfelt ut till landet, till Udda för att vara nära sin gamla mor. Själv har han jobbat hela sitt liv på statistikcentralen, Statis. Vid sidan av jobbet har han skrivit och till och med publicerat en diktsamling. Under september, oktober och november sitter han och gör anteckningar om besöken hos mor på ålderdomshemmet, om Slanten, en grannpojke som han för viktiga samtal med, om naturens skiftningar men kanske framförallt om det som händer med honom själv: Han åldras, han blickar tillbaka, han fortsätter att ställa frågor. Han invaderas av minnen: "Allt möjligt försöker numera passera rakt igenom mig. Jag håller på att bli en diversehandel."

Bo Carpelan (1926–2011) var filosofie doktor i litteraturvetenskap. Innan pensioneringen tjänstgjorde han vid Helsingfors stadsbibliotek, under åren 1964–1980 som biträdande chefsbibliotekarie. År 1980 utnämndes Carpelan till konstnärprofessor. Carpelan publicerade lyrik, romaner, barn- och ungdomsböcker, kortprosa och dramatik samt skrev librettot till Erik Bergmans opera *Det sjungande trädet*. Därtill var han verksam som kritiker och översättare av framför allt finsk litteratur.

Carpelan debuterade som författare 1946 med diktsamlingen *Som dunkel värme* och är idag ett av den moderna finlandssvenska litteraturens största namn, både som lyriker och prosaist. I sina tidiga diktsamlingar framträdde han som en efterföljare till modernisterna, men övergick till en mer asketisk stil där varje dikt bara innehåller någon enstaka förtätad rad. I sina senare diktsamlingar valde han en mellanväg som representerar epiken. Han belönades med de flesta prestigefyllda pris en svenskspråkig författare kan få, bland annat Nordiska rådets litteraturpris 1977, Svenska Akademiens nordiska pris 1997, Finlandiapriset 1993 (Urwind) och 2005 (Berg), De Nios pris 1997, Pilotpriset 1998 och Tollanderska priset.

Bo Carpelans produktion:

Axel (2010)
Gramina (2010)
Barndom (2008)
Nya dikter (2007)
Berg (2005)
Diktamina (2003)
Gården (2001)
Ögonblickets tusen årstider (2001)
Namnet på tavlan som Klee målade (1999)
Benjamins bok (1998)
Novembercredo. Dikter i urval 1946–1996 (1996)
I det sedda (1995)
Urwind (1993)
Marvins bok (Bågen och Paradiset) (1990)
År som löv (1989)
Måla himlen. Vers för små och stora (1988)
Axel (1986)
Bågen (1968)
Marginalia till grekisk och romersk diktning (1984)
Dagen vänder (1983)

Julius Blom - ett huvud för sig (1982)
Dikter från trettio år (1980)
Jag minns att jag drömde (1979)
Vandrande skugga (1977)
I de mörka rummen, i de ljusa (1976)
Din gestalt bakom dörren (1975)
Paradiset (1973)
Källan (1973)
Rösterna i den sena timmen (1971)
Gården (1969)
73 dikter (1966)
Anders i stan (1962)
Den svala dagen (1961)
Anders på ön (1959)
Landskapets förvandlingar (1957)
Objekt för ord (1954)
Minus sju (1951)
Variationer (1950)
Du mörka överlevande (1947)
Som en dunkel värme (1946)

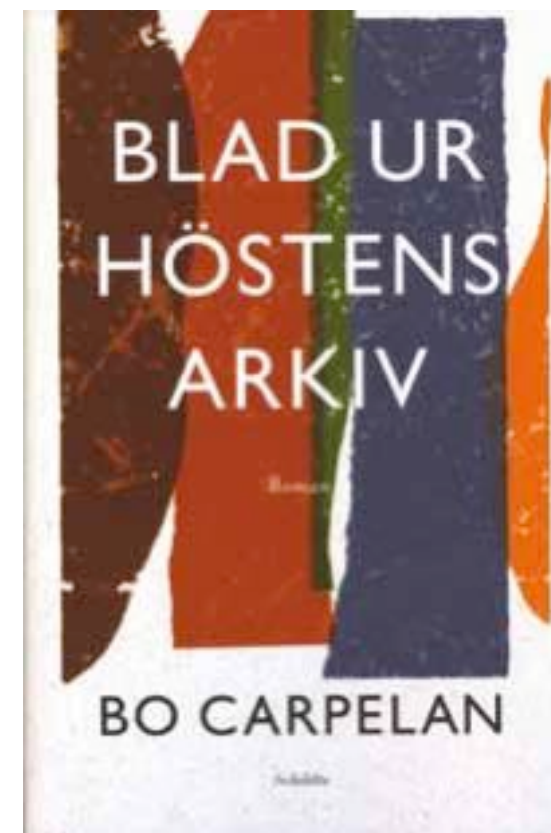
I

Jag parkerade på min vanliga plats bakom Stadshotellet och tog mig in genom köksdörren, gick genom köket, kom in i korridoren, mörkt, matluft, sedan receptionen, liten med sin soffa, sina två plyschstolar, disken bakom vilken David stod och hängde med stängd blick. Som om ingenting kunde förändras i rummet där Leena kom ned för trappan och gjorde en grimas när tredje trappsteget uppifrån gav ifrån sig ett kväkande: Grodan! ropade hon, brukade hon ropa med sin generösa röst, lite hes, lite provokativ, med ögon som såg in i mina, leende, hela kroppen lutad in mot min, ett minne så levande att jag väntade att det skulle få liv igen, nu, efter – hur många år – trettio? fyrtyo? Stadig hastighet på hundra – jag försökte aldrig pressa bilen på något mera, gjorde sitt, jag var dödstrött, satt i soffan medan David bar upp min väska till 13. Det blev tyst, så tyst som det bara kan bli en hösteftermiddag i en liten stad, datorn med främmande ljus, svaga röster från matsalen, plastblommorna i vasen och Leenas steg från korridoren.

Hon satt bredvid mig i soffan, det var som om vi spelat i en komedi med ett hemligt förhållande i bakgrunden, armen lade hon om mina axlar, hon granskade mig med den välvilja jag så väl kände igen, varm och stor, som hon, de bruna ögonen med alltid samma vanprydande mascara som jag brukade torka bort med en våt handduk. Du är blek, sade hon, nästa gång tar du bussen, eller hur, du är ingen ungdom mera. Du behöver sömn. Vi ses efter en timme, i mitt rum. Inga krav, nej, inga.

Ett trött öga fäster sig vid ovidkommande detaljer: hennes ansikte, åldrat, den nya väggtapeten, David som kom ner och tyst gick in i bakrummet, och Leena som blev allvarlig: Han har det svårt. Övergiven, av en flicka på hans anstalt. Du vet hur det känns.

Vet jag? När jag låg och stirrade i taket och himlen gick nedåt mot kväll föll jag mitt i en tanke rakt in i sömn, vaknade en timme senare, gick ned. Våldsam vind ute, träd som sprättbågar, Leenas rum som darrade lätt, vi som darrade lätt, talade om vardag-

liga ting, tog fram, dolde, tog fram vad vi upplevt, inte så mycket, lite överklighet, ganska mycket förtrogenhet: vi som känt varandra så länge, så många avstånd: höst. Nej, säger jag, jag har inte varit hos mamma, jag är för trött för det, det får bli till senare. Räknar vi ihop alla våra åldrar väger vi mera än vad vi orkar tänka igenom, säger Leena.

Vad åt vi? Jag minns inte. Närminnet hos mig försvunnet. Nästan. Stod i fönstret och såg över popplarna ned mot skolgården där jag i skuggan av gaveln såg hitåt, för årtionden sen, spanade efter henne som lärt mig närhet, pojkspoling, varifrån kommer sådan godhet hos människor, något att bevara, något som jag inte får glömma, inte heller här, i anteckningarna: varma bokstäver, minnesångande. I taket en fuktfläck: Island. Var där en gång, såg små hästar i rykande snöstorm, med huvudena pressade tätt tillsammans, vägen utmärkt med små käppar, bilen som letade sig fram, långt in i sömnen, och var borta.

I vardagsrummet där jag sitter står soffgruppen tyst i skymningen under det smala norrfönstret högt uppe. Som barn kunde jag få en glimt av slänten med syrenbersån upp till gården om jag stod på den hårt spända soffsitsen. Det var som att spionera på något som blev skarpt och intressant just genom det trånga perspektivet, den smala ramen. Gammlebens tjocka armar sträckte sig tätt intill, orörliga även i hård vind. Längre borta rörde sig björkarna som vattenfall. Det mesta i rummet är avstånd, korta och långa, solbelysta och skymningsdolda. Det gamla skrivbordet är till för att med sin tyngd ge allt arbete som insektlikt tyst rör sig på dess gröna filtfält en prägel av tidlöshet. Kom ord, samla er för ert eviga liv, här, på pappret! Förirra er inte med vindarna som oordnade håller till där ute och kommer sundets vatten att knycklas ihop som stanniol. Genom fönsterspringan hörs de knotiga slagen av svanparet som tar sats upp mot himlen, som om de flydde för sitt liv. Har seende och lyssnande samband med min ålderdom? Just när synen försvagas och öronapparater blir aktuella skärper jag kraven på att vara med i sinnevärlden, i seendet, lyssnandet, snusandet, trevandet, i kampen med balansen och den ork som tillvaron ständigt kräver. Hur är det möjligt att havsfåglarna kan vila på vindarna bara med sina sträckta vingar, och hur kan en hornuggla så tyst glida in i alsnären nere vid stranden när den åldrande människan skrumpnar och fläckas som ett eklöv i ett väldigt lövverk?

I väster en smal mörk molnbank bakom vilken den eldröda solen går ner, som hållt ned i skogsmörker. Jag tänder lampan och minskar min text. En tuschpenna kunde göra tjänst som förtätare, lämna ett tecken på evigheten och sedan upphöra att röra sig. Stillhet.

Blad ur höstens arkiv

När jag gjorde min första promenad här på Udda, längs vägen nedåt vikbottnet, ville mina ben gå åt vänster uppåt skogen medan jag strävade rakt fram. Det var en ostadighet som påminde om en lätt fyl-la. En lätt svindel som jag redan tidigare har lagt märke till. Träd susade genom mig och vikvattnet kändes nästan som salt mot läpparna. Allt möjligt försöker numera passera rakt igenom mig. Jag håller på att bli en diversehandel.

De få människor jag känner går där och plockar, och jag försöker sälja. Det mesta är gamla minnen med åtföljande damm. De håller inte alls kronologiskt ihop och gör ofrivilliga, snabba språng, som känguruer. De hoppade omkring redan när jag gick i skolan. De tvang mig att lära mig mina läxor utantill. De fortsatte att skutta över mig på universitetet och gjorde mina studier i allmän historia extra komplicerade: koncentrat av regentlängder.

Och om jag följde mina ben och gav fan i min spikraka väg? Avvikelse från det planerade gav mig senare mina bästa upplevelser och tillfälligheter var guldkorn. Improvisationer var lyckokast, eller katastrofer. Efteråt kom begränsningarna, uppbyggnaderna, arkitekturen. Nu finns bara den rutiga anteckningsboken kvar, med sina fallgropar. Osäkerheten är ibland nästan omärklig men finns där: Är jag inte överlopps? Är inte mina ben något irrationella?

Invecklad i sådana frågor, som i ett skatbo eller i Kafkas Odradek vandrar jag framåt, ett torrt löv bland en mängd andra torra löv. Jag når den tomma badstranden och hör glada röster eka långt borta: finländska barn i simkostymer och rikssvenska turistbarn i badbyxor. Kom igen! ropar de rikssvenska åt de finländska men ingen kommer igen, bara höstblåsten. Kaos lurar i trädkronor och över vattnen.

Jag vände och kom snabbt tillbaka. Nu går benen rakt och i samklang med jag, som det heter nuförtiden.

Jag annoterar mig.

Där berg med sprickor av mörk jord vänder sig som en blank valrygg mot fjärdarna, rotade sig en tallplanta med sin mjuka svans för hundra år sedan i det osynliga på udden på Udda. Är har sköljt och brunnit, blänkt stenens ådror, och en rot, mäktigt klamrande ned mot gräslindan som ådrorna på morfars hand, sträcker sig så långt bakåt in i barndomen jag kan minnas, med stam och grenar famnande himlens farande moln, tungt, segt, för oss som klättrade i dess krona en evig klo i vars grepp vi kunde bygga våra utsiktsposter, av gamla trädgårdsmöbler, grenar och kvistar där vi kunde göra oss osynliga för de vuxna, i evig tid, i de tidlösa somrarna.

Den är över, barndomen, ungdomen, vuxenlivet, kojan i tallen, men tallen, molnen, fjärdarna är kvar. Någonstans i minnet dröjer en hand, ett leende, en blick, ett ansikte: mormors, morfars, som om jag med barnlig iver ville återskapa en värme som fanns inne i sommarvärmens, en trygghet i soldagar, en sömn utan drömmar när solen äntligen sjönk bakom svartskogarna på Dagön i väster. Jag ser dem mellan alstammarna och hör de snabba vingkasterna, som vågsorl och strandskum, från en flock änder som med vinden störtar med sina skuggor ut mot det tysta, vida utanför Udda, inne i mig. Lerdoft, gräsdoft, jag fylls av dem så som då, i tallens mörka, trygga grepp. Är verkligen förtvivlan lyckans kärna, som Kierkegaard hävdar? Är det inte snarare melankolin, vemodet, känslan av att åren svindlande snabbt rör sig in i glömska och dimma, medan enstaka ögonblick ristar sig in i själens hud som ett dröjande blåmärke.

Bäst att röra sig försiktigt över marken för att inte störta ned i intet. Bäst att sitta vid köksbordet, tung som en sten, med ekande, ibland hotfulla skrån från okända fåglar på avstånd där ute, i skymningen. Jag längtar efter människor som skulle fira tystnaden här med mig. Jag får fira den ensam; det är lärorikt.

Vardagsrummet, allrummet, vänder sig redan tidigt om morgonen mot mig. Jag upplever stumheten, fientligheten. Alla föremål är på sin plats. Ljuset från fönstret är obestämt. Jag sätter mig vid skrivbordet, det är en annans, ett annat skrivbord. Om jag väntar förändras kanske atmosfären. Att skriva är att skapa atmosfär. Vad jag upplever som stumt är stumt i mig. Det gäller tålmod, det gäller att vänta. Som på sjukhus. Korridorerna sträcks i mig, i ett sidorum sitter rädslan, hopplösheten, lusten att ge upp, smärtan, vag, som luften här: vag. Tiden stannar, ögonblicket förstenas; sedan sätter tiden plötsligt i gång, med ett dån. Solen faller in i rummet: höstmorgon. Världen en visthusbod med en knarrande dörr, också det ett rum. Jag bär in ved, doftande björkklabbar. De faller ned i vedlådan som ett strävt stockfall. Klara bud, verksam vardagsmorgon, glädjen i förväntan på skrivstunden efter kaffet. Minns Bubers sträva rader om "de intellektuella" till vilka jag då inte räknar mig. "De besitter för mycket logik och för lite hemlighet. De bygger på sanning, inte på verklighet. De vet inte att sanningen endast är en bearbetning av, inte meningens med, livet. Deras väg är en rät linje. De intellektuella företräder idéer och verkar i civilisationens tjänst. De skapande upplever det unika och skapar det unika."

Detta skrev han 1902. Jag tar hans ord till mig. Upplever jag något unikt? I går tyckte jag att jag ensam hade kommit på en väg, en linje som skulle leda mig någonstans: det noggranna – arv från statistikären? Saklighetens poesi. Det exakta i det drömda. Tolkningen meningslös. Objektivitet genom yttersta subjektivitet. Gå sin egen väg. Det värdefulla i det fragmentariska. Förutse: Lyssna till regnet innan det faller, sade poeten. Jag lyssnade. Torkan fortsätter. Hösten har stannat vid det förgängliga gräns. Kafka vill att böcker ska drabba oss som en smärtsam olycka. Varför inte en smärtsam lycka? Ordens magi som en nödvändighet, ett krav. Orden, i dig. Att skriva, att handla.

Den tid som nu har gått har förvandlat rummet jag sitter i. Jag är en själ med en kulspets. Med den bränner jag in mina initialer i närmaste träd.

När jag hör kråkor får jag sot på fingrarna. Skrånande, i överraskande elegant flykt, skär de med sina starka näbbar luften i fjädrar.

När jag hör koltrastar – deras sällsynta höstsång är som ett eko av juni – blir luften sång.

När jag hör skator hänar de kråkorna med sitt skvaller, eftermiddagsklädda, med frans på ärmarna.

Kajorna släpar med sig blindfönster och kyrkogluggar för sitt förströdda tjat.

Om jag minns lärkorna är de skuggor av koltrastar, med en sång likt ett sädesax som böjer sig

snabbt för vinden.

Havsfåglar, tärnor, fiskmåsar, alla skriker de hav, hav, hav.

Sparvkvittret döljer sig alltid i vildvinet här på Udda. Så föga vilt, så föga dolt, en hop järnfilspån.

Bara svanarna glider lugnt och hånfullt förbi sommaren och svänger hösten uppochned.

Alla sångerna och rösterna, piparna och raparna, skriarna och stingen, vävs till en luftig trasmat-ta som någon kattuggla tyst försöker riva upp innan den försvinner, ljudlös.

ARVID MÖRNE-tävlingen 2012

– skönlitterär tävling
för finlandssvensk ungdom

Svenska folkskolans vänner utlyser Arvid Mörne-tävlingen 2012. Syftet med tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Denna gång gäller tävlingen dikter.

Tävlingen står öppen för personer som vid tävlingstidens utgång inte fyllt 30 år. Ett första pris om 5 000 euro, ett andra pris om 3 000 euro och ett tredje pris om 2 000 euro delas ut. Svenska folkskolans vänner förbehåller sig publiceringsrätten till de prisbelönade tävlingsbidragen.

Instruktion för deltagande:

Ämnesvalet är fritt, och varje deltagare skall sända in minst fem men högst tio dikter. En förutsättning för deltagande är att dikterna inte tidigare har publicerats, att de är skrivna på svenska och att bidragsgivaren inte tidigare har publicerat sig i skönlitterär bokform. Manuskripten returneras inte, varför författarna för egen del bör ta en kopia av insända bidrag.

Manuskripten skall vara försedda med pseudonym och födelseår. Bifoga ett slutet kuvert med pseudonym, namn, personbeteckning, adress, telefonnummer och e-postadress.

Tävlingstiden utgår den 13 januari 2012 (poststämpel godkänns). Prisutdelning den 4 maj 2012.

Manuskripten sänds till Svenska folkskolans vänner, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet Arvid Mörne-tävlingen.

Närmare uppgifter om tävlingen ger SFV:s biträdande kanslichef Catharina Gripenberg, tel. 040-778 0351, catharina.gripenberg@sfv.fi

Bli vän med vännerna!

Känner du någon som ännu inte är medlem i SFV?

Svenska folkskolans vänner är en opolitisk, mångsidig och livskraftig förening med cirka tiotusen medlemmar. SFV är aktör inom utbildningssektorn, äger förlag och kulturhus, ger ut egna publikationer och entusiasmerar och stöder personer med priser och medaljer.

www.sfv.fi

Bli medlem!

Enklast via webben www.sfv.fi eller ring 09-6844 570.

Medlemskapet kostar bara 10 e. För avgiften får du kulturtidningen *Svenskbygden* (5 nr/år) och föreningens uppskattade årsbok *SFV-kalendern*.

Kanslitiden är 9–15
Annegatan 12,
Helsingfors

Vi finns på
Facebook
Twitter
YouTube

RÖST	BO-PLATS	BRÄNSLE	HUVUDSTAD	PADD-LAS
RÖ	HUS-GAS?	ÄR NOLLAN	SEGEL-KANT	FRAM
OROLIGA				
KÄRLEKS-FULL				
	KORT ESTLAND (EJ PÅ BIL)	GÖR DEN SOM VET		
AMPERE	KAN SMAL KLACK I HÅL	SES GLADA	TRAFIK-PLATS KORT PÅ KORT	VERKAR
ALMA-NACKA	MANS-NAMN ÖKEN-TÄG			GÖR STRAN-DEN STORRE
HÖRS FRÅN OHÖR-SAM				
FRUKT-DRYCK	STRIKT	SÅGS PÅ	INFOR-MERA	TUNT STRÅ
DAG-DROMMAR	SLÅS IHOP	STOCK-HOLMS-BILAR		PIL-SPEL
				SLASK
				STOR BRÅGD
				INLEDER AVSLUT
				SKÅR
FESTAT			NAMNGE	
SIFFRA			TILL-TALAT	
		ÄLDRE SKORDE-TID		KUNDE GÜNDE TRÅDE MARK
				HELIG KISTA
LÄGG MÄRKE TILL	RADIO-BAND	KOST		KRAFT-SLAGET
	STAD I SCHWEIZ	TAL ATT RÄKNA MED		BRUD-SVAR? NICKEL I KEMIN
				ENVIÖG
KAN BLI STICKOR	TAPPA BORT			STILL-HET
	BLOMMA SOM FLÄGG			FÄNNPÅ RHODOS INFLAM-MATION
		DJUR SOM SEGEL	SKYDDAT LÄGE	ÄTER-PREFIX RISIGA BUSKAR
				KRAFT
ANGER ÄGANDE				HÄNG-PLATSER
SLARVIG	ROAR PÅ SKANSEN			ÄR SAND PÅ STRAND
				DEL-STAT I TYSK-LAND
				LÅDE KORT
				AB HOS GRANNAR
				HÄST SOM MAN
				"DET VIKTIGA" ÄLDRE TANGENS
				MOTVIK-TERNA PÅ SEGEL-BÅTARNA
TECKNA SOM HAY-WORTH	SES RUNT VAK	GULD I KEMIN	VÄCKS I RÄTT	HÅLLA MED TÄNKER PÅ SIG
				HALS-VÄRMARE
		SVENSK RYMDBAS		"ÖRA"
		OMO-DERNT		KAN FRIA I RÄTT
GAMMAL O DÄLIG				STORT FALL
GÖR ROADE				TORK-HUSET
				TYCKA
				SMAK OCH DOFT
				STINKA
FLOD I EUROPA			MYNT NUMERA	TVÅ I GAMLA ROM
GILL VI MÄNNIS			KATT-DJUR	ELIOT
			HAR MÅNGA BILAR IDAG	
				OAN-STÄNDIGT
DE KAN SES I AKVA-RIER				FASER-NA

AL
OSTKRYSS

Konstr: Anita Lingestad, Ostkryss/III: Lars-Owe Strömqvist

Namn: _____ Vinstbok för kryss 5/2011 är Blad ur höstens arkiv, av Bo Carpelan. (Se "Läsbiten"). Skicka in lösningarna före 7.2.2012 till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors.

Adress: _____ Märk kuvertet "Kryss". Kom ihåg namn och adress.

Svenskbygdens Sudoku (lösningarna nederst på sidan)

Enkel

			7				8	
5			9					1
		2						
8		4						
1	9	7	8				6	
	2	6						
		5		1	8	7	2	
	4		2		6			9
		8					4	6

Expert

					8			1
	1	3	5		4			9
8		7				5	4	
9			7			4		3
1								7
								7
7	5		8					3
3			9					
					3	2		8

Krysslösning 4/2011

Sammanlagt 141 svar skickades in. Bland de rätta svaren drogs vinnaren: **Solveig Forsberg, Esbo.**

Sudokulösningar

P.g.a. ett tekniskt missöde fattades lösningen för enkel sudoku i förra numret (4-2011). Nedan den rätta lösningen:

SÄDES-SLAG	HUVUDSTAD	B	TRIVS	OCH FRÅ LÄTTIN I KYRKAND	TRÄD-RADER
FORBE-STÄLLA	BÄDDAR ÖMBORD	K	S	E	
MOBEL-STIL		BOKA	ÄKTA		
		ROKOKO	KO		
		NJUTER	ER	L	
KAN HÖRSAS I FÖRKA	ÄR NOLLOR	ARBON I KEMIN	ACKORD	AFFAR	
		E	AR	VE	
JÄ FOR SPANTOR	DÄLIG VANA	FLITIG STEKEL	TVÄTT-BESTREK FÄNSST-REP	ANGER VILKA	
		G	L	LUDD	
		SI	OLAT	E	
AVSMAN-DE PLÅS	SKÖLD-LONSKOR	H	VYRE-KOR I EGYPTEN	STADS LEDER	KOMIKER
STÄR I KÖNET	GÖR DEN SOM VET	K	Ä	G	A
STORRE EGYPTEN	KAN FÅ UTBROTT	KOKERSKA	BEVARAS	SPARAS FÖR FRAM-TIDEN	DEL AV FÖRSEL-ARBETE
		FARA	AO	TUB	FÖDER HYENA
		ETNA	MI	IO	DÄLIG VANA
GÖR MAN SMÅLA VÄGAR	BLIVIT UT-GIVEN	MOROT	SKAKA	LAG-LAP "TÄTTE-APA"	SEGLAR
		O	L	M	Å
		BREDDAR	Ä	T	RIKTTIGT DÄLIG
KAN SOLEN VARA	MODE-SKAPARE	DIOR	HR	UP	AMMU-NITION
		STEKANDE	Ö	S	KOR PAMELA
KVALS-TER OGRUPP	ÄR AS	DÖTT	GEMAK	MATKÖ	SE I SKOLEB
		IRAJEJ	STOL	NO	SERVE-RINGAR
BASKETS-KGRUPP	BAD-SATT	ETA	E	A	"BOND-BOKTOR HAR FOT-FASTE
		BASTA	L	F	PARADIS-STRÄN
		D	O	D	BOR MAN STEK OCH SES
		FORM	P	O	PARADIS-STRÄN
FARES-GATA	ÅTER-PREFIX	RUE	I	N	STOR
		RE	R	O	S
		RO	B	A	N
		RO	B	A	N

Enkel 5-2011

6	1	9	7	5	3	4	8	2
5	8	3	9	4	2	6	7	1
4	7	2	6	8	1	9	3	5
8	5	4	3	6	9	2	1	7
1	9	7	8	2	5	3	6	4
3	2	6	1	7	4	5	9	8
9	6	5	4	1	8	7	2	3
7	4	1	2	3	6	8	5	9
2	3	8	5	9	7	1	4	6

Expert 5-2011

5	4	9	2	7	8	3	6	1
2	1	3	5	6	4	7	8	9
8	6	7	1	9	3	5	4	2
9	8	5	7	1	6	4	2	3
1	7	4	3	5	2	8	9	6
6	3	2	4	8	9	1	7	5
7	5	6	8	2	1	9	3	4
3	2	8	9	4	5	6	1	7
4	9	1	6	3	7	2	5	8

FOREVER

MUSIKHUSET

Sö 15.1.2012 kl 15.00

MÄNNERHEIMVÄGEN 13 a • HELSINGFORS

UPPLEV INTERNATIONELLA STJÄRNSTUNDER
I DEN SPLITTERNYA STORA KONSERTSALEN:
OPERA, KLASSISK OCH LÄTTARE MUSIK.
ÖRHÄNGEN. SOLON OCH DUETTER.

Till förmån för Stroke-patienter
Konsertbiljetter a' 35 / 25 €
Stödbiljetter a' 250 €
Lippupalvelu – Biljettjänst

Monica mezzo

GROOP

Gabriel baryton

SUOVANEN

Gustav piano

DJUPSJÖBACKA

HJÄRNFÖRBUNDET
35 år
Aivollitto